

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 1.000 fr. per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

DE UITVINDINGEN VAN DE WERKNEMERS

Inleiding.

Het benaderingsstandpunt van het probleem.

De uitvindingen van de werknemers geven in België en Frankrijk aanleiding tot vele moeilijkheden en dit om twee redenen:

1) In beide landen bestaat geen wetgeving terzake. Immers noch de octrooiwet van 28 mei 1854 (België), noch de octrooiwet van 5 juli 1844 (Frankrijk) bevatten bepalingen betreffende de rechten van de werknemer en van de ondernemer.

Maar ook de arbeidswetgeving in beide landen kent dit probleem niet.

2) Het probleem, gesteld door de uitvindingen van de werknemers, vormt een grensgebied tussen het sociaal recht, meer bepaald het arbeidsrecht en het nijverheidsrecht. Welnu, het sociaal recht bekommert zich hoofdzakelijk om de bescherming van de werknemers, terwijl het nijverheidsrecht veeleer de industriële vooruitgang en -ontwikkeling beoogt.

Terecht, verklaren Roubier en Durand, dat het probleem vanuit het standpunt van het arbeidsrecht opgelost moet worden: « En effet, aldus Roubier, c'est bien sans doute le droit des brevets qui peut déterminer la nature et le type des droits à accorder aux parties... Mais la question de savoir à qui seront attribués ces différents droits, comment s'opérera la répartition des avantages et des produits de l'invention entre les parties, est bien une question qui doit être résolue d'abord par l'étude des relations de travail établies entre elles, donc par le droit ouvrier: car c'est seulement en tenant compte de leur position respective et de leurs rapports juridiques réciproques que l'attribution ou la répartition des droits issus de l'invention peut être correctement effectuée ». ⁽¹⁾

De aanwijzing van de uitvinder

Enkel als de werknemer uitvinder is kunnen aan hem bepaalde rechten toegekend worden.

Het is evident dat als de werkgever de uitvinder is, het te behandelen probleem niet gesteld wordt.

Dus dient men zich, vooraleer in te gaan op meer fundamentele problemen, eerst de volgende vraag te stellen:

Wie is uitvinder? Of m.a.w. wanneer mag de werknemer doorgaan als uitvinder? « L'idée fondamentale, aldus Roubier, qui est à la base de la loi de 1844 (de Franse octrooiwet), c'est que le brevet appartient au premier déclarant, et en principe la loi ne recherche pas si le premier déclarant est ou non le véritable et premier inventeur ». ⁽²⁾ Hetzelfde kan gezegd worden voor België, waar nergens in de wet van 1854 een precieze bepaling van de uitvinder gegeven wordt. Dit is begrijpelijk in de nijverheidswetgeving, welke hoofdzakelijk op economische en niet op sociale motieven berust: de uitvinding is er belangrijker dan de uitvinder.

Evenwel zou men kunnen aanvaarden dat de uitvinder die persoon is die een scheppende activiteit ontwikkeld heeft. ⁽³⁾ Die activiteit kan uitgaan zowel van de werkgever als van de werknemer.

In de praktijk komen gevallen voor waarbij de werkgever zekere richtlijnen en aanwijzingen geeft aan de werknemer, die nadien de uitvinding tot stand brengt. Wie is dan de uitvinder: de werkgever of de werknemer? Deze vraag moet aan de hand van de feitelijke omstandigheden van ieder geval opgelost worden. Zijn de richtlijnen en de basisgegevens zeer vaag en algemeen zodat de werknemer desondanks toch nog alleen of samen met anderen een prestatie moet leveren, waarbij de creativiteit van hem of van hen uitgaat, dan is hij alleen of samen met de anderen de uitvinder.

Evenzo is het mogelijk dat de werkgever zo precieze en nauwkeurige richtlijnen geeft, dat de werknemer alleen of samen met anderen, niet de minste inventiviteit te ontwikkelen heeft.

In dat geval heeft de werkgever gezorgd voor een algemeen plan, waarin de bijkomstigheden nochtans niet vergeten worden. De uitvinding is gegroeid in de geest van de werkgever, hij heeft de inventiviteit tot stand gebracht, hij is de uitvinder.

De Rechtbank van Brussel sluit op 17 maart 1897 aan bij deze gedachtengang: « ...que si celui dont l'inventeur réclame les services ne fait qu'exécuter matériellement les ordres reçus, que réaliser un plan, un dessin qui lui est remis avec toutes les indications de détail nécessaires, et

ne participe pas, à proprement parler, aux recherches faites, aux perfectionnements successifs apportés, s'il n'est, en un mot, que *l'instrument passif*, que l'inventeur manie à son gré pour arriver au résultat désiré, l'invention, née à la vie pratique par une semblable collaboration, n'en est pas moins la création de l'inventeur seul... ».⁽⁴⁾

Die toestand, waarin de werkgever de uitvinder blijkt te zijn, staat los van het probleem van de uitvinding gedaan door de werknemer.⁽⁵⁾

Indien de medewerking van de werkgever bestaat in het aanbieden van een zuivere materiële hulp, en niets meer, dan is de werknemer de uitvinder daar hij ervoor gezorgd heeft, langs de scheppende arbeid om en door zijn bekwame geest, dat de uitvinding tot stand kwam.⁽⁶⁾ Het toestaan van hulp van louter materiële aard geeft immers de werkgever de bevoegdheid niet om door te gaan als uitvinder.

Het criterium bij uitstek blijkt dus de *scheppende arbeid*, de *inventieve activiteit* te zijn.

Indien nu de uitvinder gekend is kan hij ook aanspraak maken op het eigendomsrecht van de uitvinding. De wetgeving, de rechtsleer en de rechtspraak zijn het hierover eens. Doch als de uitvinder een werknemer is geldt dit beginsel slechts in eerste instantie. Het is namelijk mogelijk dat hij uiteindelijk niet de eigenaar zal blijven, dat hij tengevolge van het bestaan van de arbeidsovereenkomst de eigendom zal moeten afstaan aan de werkgever.

De qualificatie « uitvinder » die aan de werknemer wordt toegekend heeft dus niet altijd tot gevolg dat hij de uitvinding steeds kan opeisen, zoals wel de uitvinders die niet in een dienstverband bedrijvig zijn. Wel kan de uitvinder steeds aanspraak maken op het *moreel recht* van de uitvinding.

Het moreel recht van de uitvinder

Afdeling 1. De juridische grondslag van het moreel recht.

Dit recht komt steeds toe aan de uitvinder, zelfs als hij niet de eigenaar is van de uitvinding, want het bewerkt dat de personaliteit van de uitvinder erkend en geëerbiedigd wordt door de vermelding van zijn naam in het brevet. Dit recht, onafscheibare hoedanigheid van de persoon van de uitvinder, is volkomen onafhankelijk van het lot zelf van de uitvinding.⁽¹⁾

Het probleem van het recht van vaderschap werd geregeld door het Unieverdrag van Parijs, d.d. 20 maart 1883, tot bescherming van de nijverheidseigendom, herzien te Londen op 2 juni 1934. Artikel 4-ter luidt als volgt: « De uitvinder heeft het recht als zodanig in het octrooi vermeld te worden ». Deze bepaling is opgenomen in de Belgische wetgeving (namelijk, wet van 2 juni 1939)⁽²⁾, terwijl ook Frankrijk dit verdrag ondertekende en dus art. 4-ter aanvaardde (decreet van 26 juli 1939)⁽³⁾. Het moreel recht is een recht dat juridisch beschermd wordt en dat zich niet uitsluitend in de morele orde situeert.

In Frankrijk — in tegenstelling met België — werd herhaaldelijk, in een poging om een wetgeving nopens de uitvindingen van de bedienden uit te bouwen, het moreel recht van de uitvinder vastgelegd in voorontwerpen; zo in het wetsontwerp van 1924, art. 33, § 4: « Lorsqu'une invention sera due à un employeur et que le brevet sera demandé par l'employeur, le nom de l'inventeur devra toujours figurer dans la demande de brevet et être reproduit, après le titre, sur l'exemplaire imprimé de la description » (tekst gestemd in de Senaat)⁽⁴⁾; eveneens in het voorontwerp tot wet van 1947, art. 13; in het voorontwerp tot wet van 24 april 1951, art. 2; tenslotte in het voorontwerp tot wet van 1958, art. 4.⁽⁵⁾

Daar al deze pogingen om een wetgeving tot stand te brengen strandden, werd het morele recht van de uitvinder

nog niet opgenomen in de interne Franse nationale wetgeving. Toch is dit geen hinder voor de bediende-uitvinder daar hem dit recht gewaarborgd wordt door het art. 4-ter van de Conventie van Londen. In dit verband stipt Ribès aan: « Comme dans la Constitution française de 1958, les traités ou accords ont... une autorité supérieure à celle des lois, on peut donc dire qu'en France le droit de l'inventeur est protégé..., le droit moral de l'inventeur salarié est protégé et il est capital pour l'intéressé de savoir qu'il ne restera pas inconnu et qu'une certaine gloire pourra rejaillir sur lui tant sur le plan national qu'international ». (6)

Englert voegt hier nog aan toe: « Cette règle de droit international est applicable... en France par l'effet de la loi du 4 avril 1931 qui dispose: les Français peuvent revendiquer l'application à leur profit des dispositions de la Convention d'Union ainsi que des actes additionnels qui ont modifié ou modifieront ladite Convention dans tous les cas où ces dispositions seront plus favorables que la loi française ». (7)

Eveneens in Frankrijk moet er verwezen worden naar verschillende collectieve arbeidsovereenkomsten, die melding maken van het moreel recht. Zo bepaalt art. 17, § 1, van de C.A.O. van de scheikundige nijverheden, betreffende ingenieurs en kaderpersoneel: « Dans le cas où un ingénieur ou cadre fait une invention ayant trait aux activités, études ou recherches de l'entreprise et donnant lieu à une prise de brevet par celle-ci, le nom du salarié doit être mentionné dans la demande de brevet ». (8)

Afdeling 2. De inhoud van het moreel recht.

Het moreel recht op de uitvinding houdt in dat de naam van de uitvinder in het brevet zal vermeld worden. Dit recht is persoonlijk, onafstaanbaar, onvervreemdbaar, onbeslagbaar en absoluut.⁽⁹⁾ Uit dit recht vloeit voort dat men aanspraak kan maken op de eer (Erfinderehre) die aan de uitvinding verbonden is: de hoedanigheid van de uitvinder wordt vastgesteld en een directe band tussen uitvinder en uitvinding wordt also geschapen.

Uit dit recht kunnen ook patrimoniale gevolgen voortvloeien: men geniet nu een faam die de materiële positie eventueel verbetert (b.v. kans op promotie, op hogere bezoldiging).

Volgens Englert moet er onderscheid gemaakt worden tussen het moreel recht van de auteur van een artistiek of literair werk en dat van de uitvinder. Het eerste is ruimer dan het tweede. Het moreel recht van de auteur houdt in: het recht om het ogenblik te kiezen waarop hij zijn werk kenbaar zal maken, om het te tekenen of niet te tekenen, om het te wijzigen evenals het recht op erkenning als auteur, tenslotte ook nog de bevoegdheid om zich te verzetten tegen een wijziging of verminking die strijdig is met de eerbied verschuldigd aan het werk. Dit recht is nauw verbonden met het feit dat de auteur zelf spreekt tot de mensen, terwijl hij hen zijn ideeën, indrukken, gevoelens en ervaringen weergeeft: hier komt de personaliteit van de auteur ter sprake.

Het moreel recht van de uitvinder is anders en enger: de inventieve aard van de uitvinder ligt in de oplossing van een bepaald technisch probleem. De personaliteit van de uitvinder is nauw verbonden met het vaderschap over de oplossing, maar de persoonlijkheid van de uitvinder wordt niet geraakt door de wijziging, de publikatie of de toepassing van de uitvinding. Dus de rechthebbende van de uitvinder verwerft samen met de uitvinding het exploitatie- en het publikatierecht, het recht om het brevet aan te vragen wanneer hij dat wil; hij is niet gebonden door het advies van de uitvinder als hij de uitvinding wil wijzigen met het oog op de industriële exploitatie.

Nochtans moet in deze gedachtengang een voorbehoud gemaakt worden: de uitvinder heeft het recht — in strijd

met het onbeperkte publikatie- en exploitatierecht — om zich te verzetten tegen de verspreiding van en de bekendmaking van een uitvinding die hij nog niet op punt gesteld acht. ⁽¹⁰⁾

Het moreel recht voorbehouden aan de bezoldigde uitvinder komt neer op een beschermingsmaatregel: de uitvinder loopt het gevaar een recht dat niet zuiver patrimonieel is maar dat nauw verbonden is met zijn persoon gemakkelijk te verliezen. Door de toekenning van dit persoonlijkheidsrecht wordt hem een efficiënte bescherming geboden.

Afdeling 3. Het moreel recht en de collectieve uitvinding. (*Invention d'entreprise; Betriebserfindung*).

De collectieve- of ondernemingsuitvinding is de uitvinding die tot stand komt door de inventieve activiteit van verschillende personen, die reeds gezamenlijk gedurende een zekere tijd allerlei proefnemingen hebben gedaan in onderzoeksdiensten, zodat het wellicht zeer moeilijk is om één onder hen als de ware uitvinder aan te wijzen en aan deze aanduiding juridische gevolgen vast te knopen. ⁽¹¹⁾

De Duitse rechtsleer heeft het begrip « Betriebserfindung » uitgedacht en geoordeeld dat het een « onpersoonlijke uitvinding » is, zodat het moreel recht niet toegekend kan worden aan de werknemers die in ploegverband gewerkt hebben. Immers, volgens de Duitse juristen, werd van de medewerkers slechts een activiteit vereist die hun normale beroepsbezigheid niet overtrof en bovendien kon het aandeel van iedere medewerker in de totstandkoming van de uitvinding niet precies vastgelegd worden. H. Tetzner is dan ook categoriek: « Die Pflicht zur Erfindernennung entfällt notwendigerweise bei Betriebserfindungen, bei denen sich ein Erfinder ja nicht herausfinden lässt. Hier wird die Erfindung als Betriebserfindung zu kennzeichnen sein ». ⁽¹²⁾

Nochtans kan deze theorie moeilijk verdedigd worden: nml. wie een scheppende activiteit als uitvinder aan de dag legt kan aanspraak maken op het recht over het vaderschap, ongeacht of het gaat om een individuele of collectieve uitvinding. Roubier verklaart dan ook: « ...il ne paraît pas si difficile de mentionner les noms de tous ceux qui ont pris part à la recherche inventive, et qui appartenaient à l'entreprise au moment où la recherche est arrivée à son terme. L'invention d'entreprise est une œuvre collective, certes, mais non point une œuvre anonyme; elle est conçue et réalisée par des hommes de chair et de sang, qui ne sont pas des hommes sans nom. Au surplus, nous ne croyons pas que les directeurs d'entreprise soient si mal renseignés sur les résultats de l'activité de leurs chercheurs; et les seuls dont le nom doit être retenu sont ceux dont les recherches ont abouti à la réalisation industrielle, car, il est à peine besoin de le rappeler, le brevet n'est pas une récompense du travail scientifique, il est essentiellement accordé pour l'obtention d'un résultat industriel ». ⁽¹³⁾

Elders verklaart Roubier nog: « Le caractère collectif de l'œuvre inventive aboutira souvent à ce résultat qu'on sera amené à désigner plusieurs personnes comme créateurs de l'invention. Cela ne change rien à la situation et il n'y aura rien d'anormal à cette désignation plurielle. Il est logique que l'honneur de la découverte rejaillisse sur tous et qu'ils bénéficient de la publicité qui sera donnée à leurs efforts... ». ⁽¹⁴⁾

Nu kan de kern van het probleem aangevat worden, die berust op twee zeer belangrijke vragen:

- 1) Aan wie komt de uitvinding toe in eigendom: aan de werkgever of aan de werknemer?
- 2) Kan die partij die de eigendom niet toegewezen kreeg, aanspraak maken op secundaire rechten en zo ja, op welke rechten precies?

Om hierop een antwoord te kunnen geven moet er eerst een onderscheid gemaakt worden tussen de uitvindingen van de bedienden, die zeer verscheiden kunnen zijn. Over het algemeen houdt men het bij een drievoudige indeling, nl. *dienstuitvindingen*, *vrije uitvindingen* en de middensoort waarin die uitvindingen worden samengebracht die noch dienstuitvindingen, noch vrije uitvindingen zijn en die gemakkelijks halve ook wel *afhankelijke uitvindingen* worden genoemd.

Het is in verband met deze laatste soort dat er reeds zeer vele discussies zijn ontstaan precies omdat die uitvindingen omwille van hun diversiteit niet gemakkelijk in een voor ieder aanvaardbare regeling zijn onder te brengen.

De eigendom van de uitvindingen

Afdeling 1. De Dienstuitvindingen.

A. *Omschrijving*: Dienstuitvindingen zijn uitvindingen gedaan in uitvoering van de arbeidsovereenkomst, in uitvoering van de opgelegde arbeidstaak.

De rechtspraak en de rechtsleer zijn het hierover eens. Het zijn uitvindingen die ontstaan ten gevolge van individuele of collectieve opzoekingen van werknemers, die al dan niet aanwijzingen en richtlijnen van de werkgever ontvangen. De inventiviteit, de inventieve arbeid is uitdrukkelijk of stilzwijgend bedongen in de arbeidsovereenkomst.

Zowel de collectieve uitvinding (*invention d'entreprise*, *Betriebserfindung*), als de uitvinding verricht door de persoon die toevallig belast werd met een creatieve opdracht, maken deel uit van de dienstuitvinding.

Om te bepalen of een uitvinding een dienstuitvinding is en dus onderscheiden is van de andere twee soorten uitvindingen, zal men moeten nagaan of het verrichten van opzoekingen, met als eventueel gevolg het tot stand brengen van een uitvinding (m.a.w. de inventieve opdracht), opgelegd werd aan de werknemer in de arbeidsovereenkomst. Werd de uitvinding gedaan door een werknemer binnen het kader van de aan hem opgelegde arbeidstaak, dan is ze een dienstuitvinding.

B. *Eigendom van de uitvinding*: de Belgische en de Franse rechtspraak en rechtsleer kennen het eigendomsrecht over deze uitvinding toe aan de werkgever. Om deze oplossing te rechtvaardigen worden verschillende thesissen gebruikt:

1) Pouillet verwijst naar de *schatuitvinding*: « L'invention est-elle le résultat de travail auquel l'employé était préposé? En est-elle la conséquence directe? En ce cas, on conçoit que les tribunaux décident que l'invention appartient au patron; c'est lui qui, à dire le vrai, est l'inventeur, puisque c'est en suivant ses inspirations, en exécutant les ordres qu'il en a reçus que l'employé a été conduit à sa découverte. Dans ce cas, l'employé n'est que l'instrument du patron. Sa situation nous paraît tout à fait analogue à celle de l'individu qu'un propriétaire emploie à faire des fouilles sur son domaine, en vue de découvrir un trésor. Le trésor, en ce cas, appartient exclusivement à celui qui a ordonné les fouilles: l'autre n'y a aucun droit ». ⁽¹⁾

Deze opvatting komt tot uiting in de oude rechtspraak. ⁽²⁾ Nochtans kan deze idee niet aanvaard worden als een dienstuitvinding gerealiseerd wordt waarbij de werknemer de uitvinder is: de arbeid van een persoon die opgravingen doet in dienst van een ander kan niet vergeleken worden met deze van iemand in een onderneming die een uitvinding verricht. De eerste stelt loutere materiële, de andere intellectuele handelingen. Bovendien bestaat er een klassiek geworden onderscheid tussen een *ontdekking* (het vinden, het ontdekken van een schat bijvoorbeeld) en

een *uitvinding*. Terwijl de eerste verwijst naar reeds bestaande zaken moet de tweede, om rechtsgeldig te bestaan, volledig nieuw zijn. ⁽⁸⁾ De toepassing van de theorie van de schatvinding inzake de uitvindingen is niet alleen onjuist, doch ook op dit ogenblik verouderd: niemand doet er nog beroep op.

2) Sommige auteurs verwijzen naar de *lastgeving*. Indien de uitvindingen, gedaan door werknemers ter uitvoering van hun overeenkomst, aan hun werkgevers toekomen, dan gebeurt dit door de lastgeving die tussen beide partijen bestaat. Picard en Olin beweren: « Cette solution (nl. toewijzing van de eigendom aan de werkgever) peut être appuyée par les principes reçus en matière de mandat... En effet, d'après ces principes, le mandataire est tenu de rendre compte au mandant de tous les profits qu'il fait, même indirectement, par suite des fonctions qu'il a acceptées (art. 1993 du Code civil). Or la découverte ou l'invention peut être à bon droit considérée comme un de ces profits indirects ». ⁽⁴⁾

Niet alleen de rechtsleer, doch ook de *rechtspraak* heeft gebruik gemaakt van de lastgeving om de uitvinding toe te wijzen aan de werkgever. ⁽⁵⁾

Deze opvatting, die nu verouderd en verlaten is geworden, is onjuist: de overeenkomst die bestaat tussen de werkgever en de werknemer is geen lastgeving maar wel een arbeidsovereenkomst. De werknemer is geen mandataris want hij stelt feitelijke, intellectuele handelingen en geen rechtsdaden, zoals vereist is in het mandaat. De lastgeving is verder principieel een kosteloos contract; welnu de werknemer verricht zijn creatieve activiteit als uitvinder enkel tegen betaling van een overeengekomen loon, dat behoort tot het wezen zelf van de arbeidsovereenkomst.

Tenslotte bestaat er nog een essentieel verschil tussen beide contracten: de band van ondergeschiktheid ontbreekt in de lastgeving. ⁽⁶⁾

3) Een ander tendens verwees naar art. 1135 Burgerlijk Wetboek, waarbij men zich in verbintenissen verplicht tot *alle natuurlijke gevolgen* ervan.

Maar dit beduidt slechts dat de grenzen van de overeengekomen verplichtingen vastgelegd werden binnen de normale verhoudingen. De natuurlijke gevolgen verwijzen niet naar alle gevolgen, maar slechts naar die welke een onmiddellijke en noodzakelijke band vertonen met de hoofdbintenis.

De uitvinding van de telefoon of van de gloeilamp door Edison kan also moeilijk beschouwd worden als natuurlijk gevolg van zijn overeenkomst met de spoorwegmaatschappij. ⁽⁷⁾

4) Enkele auteurs, zoals Braun en Struye ⁽⁸⁾, zoeken een verklaring van de toewijzing van de dienstuitvinding aan de werkgever in de *stilzwijgende afstand*.

« En l'absence d'une clause expresse, zo betoogt Pic, les juges pourront inférer des éléments de la cause l'existence d'une convention tacite incluse dans le contrat de travail et réservant au patron... le propriété de l'invention... Comment établir la renonciation tacite de l'employé au fruit de son invention? D'une manière générale l'invention faite au cours et en vue des travaux auxquels était précisément employé l'inventeur, sous la direction et le contrôle de son patron, sera la propriété de ce dernier ». ⁽⁹⁾

Ook de rechtspraak heeft zich met de stilzwijgende afstand ingelaten:

Het Hof van Beroep van Brussel beslist op 2 februari 1930:

« La qualité d'employé de l'inventeur n'enlève pas à celui-ci la propriété d'une découverte qu'il a faite, à moins qu'il n'y ait expressément ou tacitement renoncé au profit de son employeur, en ce qui concerne la renonciation

tacite, celle-ci n'existera que si la découverte est la conséquence directe du travail auquel le préposé était employé et s'il n'a été amené à la faire que par les instructions ou indications qui lui avaient été données par le patron pour l'exécution de sa mission ». ⁽¹⁰⁾

Dit arrest bevestigt het vonnis van de Burgerlijke Rechtbank van Antwerpen op 9 juni 1927 dat onder meer bepaalt:

« Attendu que celui qui loue ses services à autrui aliène sa liberté;

Attendu que dans les contestations entre employeur et employé sur l'étendue des services à fournir par ce dernier, il appartient à l'employeur d'établir dans quelle mesure son employé a aliéné à son profit sa liberté individuelle;

Attendu que par l'application de ce principe, l'employeur ne profite des inventions personnelles de son employé que s'il prouve, ou bien que lors de la conclusion de contrat synallagmatique de louage de services intervenu entre parties, son employé a accepté de lui abandonner le bénéfice de ses inventions éventuelles (...) ou bien que son employé a renoncé expressément à exploiter, à son profit personnel, une invention réalisée et lui en a abandonné le bénéfice ». ⁽¹¹⁾

De Burgerlijke Rechtbank van Antwerpen erkent dus slechts het recht van de werkgever op de uitvinding van de werknemer, als bij de totstandkoming van de arbeidsovereenkomst de werknemer aanvaard heeft, ten gevolge van een bijzonder beding, de eventuele uitvinding die hij zal verrichten af te staan, ofwel als de werknemer afstand doet van de uitvinding, nadat deze tot stand is gebracht. Hier wordt slechts een uitdrukkelijke verzaking vereist. Deze houding is niet te rechtvaardigen: de afstand kan ook stilzwijgend geschieden. Het Hof van Beroep van Brussel aanvaardt dan ook terecht de stilzwijgende afstand, *maar onder bepaalde voorwaarden*, nl. als de uitvinding het onmiddellijk gevolg is van de aan de bediende opgelegde arbeid en als hij ze slechts heeft kunnen realiseren tengevolge van de aanduidingen en aanwijzingen van de werkgever. In de andere gevallen zal de werkgever slechts aanspraak kunnen maken op de uitvinding, tengevolge van een uitdrukkelijke overeenkomst van afstand.

De Burgerlijke Rechtbank van Brussel op 15 juni 1939 besloot:

« Que la doctrine et la jurisprudence admettent actuellement que si les renonciations ne se présument pas, il y a cependant, dans le chef de l'employé, renonciation tacite au bénéfice des inventions qui seraient la conséquence directe du travail qui lui est imposé, et lorsqu'il n'a été amené à la faire qu'à la suite des instructions et des indications fournies par le patron lui-même... ». ⁽¹²⁾

Deze redenering van de hoven en van de rechtbanken doet de vraag oprijzen of de werknemer, die de uitvinding tot stand bracht, dank zij de precieze richtlijnen en aanwijzingen van de werkgever, zonder dewelke er geen sprake zou kunnen zijn van een inventiviteit, wel kan doorgaan als *uitvinder*. Als de werkgever de arbeid van de werknemer — en dit op een zeer gedetailleerde wijze — oriënteert dan is het toch wel duidelijk dat het de eerste is die de uitvinder is daar de werknemer geen creatieve inspanning meer moet leveren. Hij moet enkel de hem opgelegde bevelen uitvoeren. Dan is de werkgever niet alleen de uitvinder, doch ook de eigenaar van de uitvinding krachtens de regel dat de uitvinding toebehoort aan de uitvinder. Welnu in dit geval kan er ook geen sprake zijn van de stilzwijgende afstand door de werknemer van zijn recht op de uitvinding *omdat hij nooit een recht heeft gehad* ⁽¹³⁾. Hij is enkel een passief element geweest bij de verrichting van de uitvinding; nooit heeft hij een daadwerkelijk beroep moeten doen op zijn creatieve bekwaamheid.

Ten slotte, de idee van de stilzwijgende afstand kan gevaarlijk worden voor de werknemer, als deze geen *onderrichtingen* heeft gekregen of wanneer hij *enkele eenvoudige richtlijnen* heeft ontvangen. Immers zij stelt geen vaste en precieze regel vast en zij zou het eigendomsrecht kunnen toekennen aan de werkgever over de uitvindingen die alhoewel gedaan ter gelegenheid van de arbeid van de werknemer, toch niet zouden gedaan zijn ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst ⁽¹⁴⁾.

Men zou zich dan ook op vermoedens kunnen steunen om deze afstand te wettigen en dan zou de regel: «de verzaking wordt niet vermoed» geschonden worden.

5. Alleen door de ontleding van de *arbeidsovereenkomst*, kan men op volkomen verantwoorde wijze verklaren dat de uitvindingen gedaan door de werknemers in uitvoering van die overeenkomst de eigendom zijn van de werkgever. Krachtens de arbeidsovereenkomst is de werknemer verplicht arbeid te verrichten. Hij ontvangt als tegenprestatie loon. Bijgevolg zal de werknemer die de verbintenis heeft aangegaan om zekere prestaties te leveren, die zouden kunnen leiden tot de verwezenlijking van een uitvinding, zijn werkgever daarvan moeten laten genieten. De uitvinding wordt toegewezen aan de werkgever die een octrooi ⁽¹⁵⁾ zal kunnen aanvragen en er al de door de wet toegelaten voordelen mag uithalen. In die zin kan men zeggen dat iedere arbeidsovereenkomst in hoofde van de werknemer een stilzwijgende afstand inhoudt van de eigendom van de uitvindingen die ter uitvoering van deze overeenkomst zijn gedaan.

Hier betekent die stilzwijgende afstand helemaal geen gevaar voor de rechten van de werknemer!

De rechtspraak heeft deze oplossing aanvaard. Zo beslist de Burgerlijke Rechtbank van Clermond Ferrand:

«Attendu en effet qu'il est de doctrine et de jurisprudence que lorsque l'agent, l'ouvrier, le contremaître, le directeur d'usine font une découverte rentrant dans la mission qui leur a été confiée, s'appliquant au travail dont ils ont été spécialement chargés, ils ne peuvent valablement la faire breveter en leur nom, car elle appartient à la personne qui les a chargés du travail, que la même solution s'impose en matière de louage d'ouvrage alors surtout qu'il a précisément pour objet la découverte ou l'amélioration du procédé.» ⁽¹⁶⁾.

Merkwaardig is het vonnis van de Burgerlijke Rechtbank van Brussel: «Attendu que l'employé doit apporter à son patron l'entièreté de son habileté, de ses connaissances et de ses capacités;

Qu'à cet égard, il convient de faire une distinction entre le simple ouvrier engagé pour exécuter une besogne purement matérielle et le technicien qui est censé engagé pour apporter dans son service des améliorations et des perfectionnements. Cet intellectuel est en quelque sorte l'élément cérébral et dès lors, le fruit de son travail revient à son patron lorsqu'il s'est déployé dans le service auquel il était affecté. Il importe peu que des instructions lui aient été données ou non, s'il fait acte d'initiative individuelle, il y était obligé, mais il ne saurait s'en prévaloir pour revendiquer la propriété. C'est que la mission de l'intellectuel est précisément de faire des inventions, tandis que celle de l'ouvrier ne tend vers ce but que s'il est guidé par le patron vers un tel objectif...» ⁽¹⁷⁾.

Dit vonnis beschouwt de inventiviteit als wezenlijk onderdeel van iedere intellectuele bedrijvigheid, dat aan de werkgever in eigendom te beurt valt. Uit die redenering vloeit ook dat de arbeidsprestatie van de werknemer uitgebreid kan worden tot ver buiten de in de arbeidsovereenkomst vastgelegde grenzen en dit zonder enige tegenprestatie voor de bediende.

«On oublie, aldus Remouchamps, que le contrat de travail ne fait pas appel à toutes les capacités du tra-

vailleuseur et qu'il ne s'agit pas d'un travail in abstracto, mais bien de prestations déterminées dans le cadre de l'entreprise, sous la direction et l'autorité, contre le paiement d'un salaire correspondant... Un louage de services ne constitue pas l'abandon des fruits de toutes les capacités du travailleur, mais seulement de ceux qui ont été convenus pour le fonctionnement de l'entreprise.» ⁽¹⁸⁾.

In de optiek van de Rechtbank van Brussel zouden dus niet alleen de dienstuitvindingen, doch alle uitvindingen van de bediende moeten toegewezen worden aan de werkgever! Deze stelling kan helemaal niet aanvaard worden.

Uit dit alles blijkt dat al de uitvindingen, gedaan door de werknemers *ter uitvoering van hun arbeidsovereenkomst*, toebehoren aan de werkgever, ongeacht of een uitdrukkelijke clausule de eigendom van deze uitvinding toekent aan de ondernemer of een bijzondere overeenkomst hieromtrent ontbreekt ⁽¹⁹⁾, ongeacht of de uitvinding tot stand komt, dank zij individuele opzoekingen of dank zij de bijstand en hulp van andere werknemers — de in Duitsland genoemde «Betriebserfindungen» — ongeacht uiteindelijk of er door de werkgever zekere aanwijzingen werden gegeven of niet.

Tenslotte is dit beginsel ook toepasselijk op de uitvindingen, die gedaan worden door de werknemer, die normaal geen bedrijvigheid als uitvinder ontwikkelt, maar tijdelijk belast wordt met een opzoekingsarbeid ⁽²⁰⁾.

«Inderdaad, alhoewel de uitvinding niet gedaan werd ter uitvoering van de oorspronkelijke overeenkomst, werd ze toch gedaan ter uitvoering van het nieuwe wilsaccord tussen beide partijen.» ⁽²¹⁾.

Afdeling 2. De Vrije Uitvindingen.

A. Omschrijving:

Sommige uitvindingen zijn volledig onafhankelijk van het bestaan van de arbeidsovereenkomst. De hoedanigheid van bediende van de uitvinder heeft geen enkele invloed op zijn uitvinding, want hij heeft het materiaal van de onderneming niet gebruikt, hij heeft geen enkele medewerking ontvangen van het personeel, zijn opzoekingen hebben plaats gehad buiten de arbeidsuren en de uitvinding is vreemd aan de bedrijvigheid van de inrichting, waar hij tewerkgesteld is ⁽²²⁾.

B. Eigendom:

I. De eensgezinde rechtsleer en de rechtspraak zijn van oordeel dat deze uitvinding aan de werknemer moet toekomen.

De *rechtsleer* bepaalt dat deze uitvinding moet toegewezen worden aan de uitvinder, in casu de werknemer, want zelfs zonder dat er een arbeidsovereenkomst zou bestaan hebben, zou de uitvinding nog tot stand gebracht zijn door de uitvinder, wiens hoedanigheid van werknemer hier niet ter sprake komt: hij doet een uitvinding en hierin is hij in geen enkel opzicht gebonden aan de onderneming of aan de werkgever, vermits de uitvinding en de arbeidsovereenkomst volkomen los van elkaar staan ⁽²³⁾.

Ook de *rechtspraak* stelt de regel van de toewijzing van de vrije uitvinding aan de werknemer voorop.

De Burgerlijke Rechtbank der Seine beslist op 19 mei 1962: «L'invention réalisée par un salarié, en dehors de son contrat de travail, de sa propre initiative et par ses propres moyens, est une invention qui appartient à lui seul» ⁽²⁴⁾.

Het Hof van Besançon bepaalt de vrije uitvindingen als: «...celles réalisées par l'employé en dehors de toute intervention de l'employeur et entièrement étrangères à l'industrie dans laquelle travaille le salarié;» Dadelijk wordt dan vastgesteld dat «ces... inventions appartiennent de toute évidence exclusivement à l'inventeur;» ⁽²⁵⁾.

II. Nochtans wordt in sommige arbeidsovereenkomsten de clausule opgenomen, die bepaalt dat *iedere* uitvinding die de bediende zou kunnen doen, toekomt in eigendom aan de werkgever, zonder dat de uitvinder aanspraak mag maken op een bijzondere vergoeding. Men bedoelt dus dat de *vrije* uitvindingen van een werknemer, al dan niet aangeworven om opzoeken te doen waaruit eventueel uitvindingen kunnen voortvloeien, eigendom worden van de werkgever.

Zijn deze clausules rechtsgeldig? Men zou art. 1134 B.W.: « de overeenkomst strekt de partijen tot wet » wel willen inroepen, indien men op deze vraag een positief antwoord verwacht. Maar de opmerking van Roubier is hier pertinent: « La clause qui attribuerait à l'employeur la propriété de toutes les inventions éventuelles de l'employé, alors même qu'elles seraient entièrement étrangères à l'objet de l'entreprise, est unanimement critiquée. La convention qui reconnaîtrait un tel droit à l'employeur serait contraire au principe de la liberté de l'industrie » ⁽²⁶⁾ en Brun vervolgt: « Elles (die clausules) consacrerait, en effet, un engagement sans cause puisque le traitement du salarié dans cette hypothèse, n'est pas fixé en fonction d'une activité inventive » ⁽²⁷⁾.

Bij de totstandkoming van de arbeidsovereenkomst bedingt de werkgever dat de werknemer een bepaalde activiteit zal verrichten in de onderneming en deze ontvangt als tegenprestatie een loon.

Welnu slechts deze bepaalde activiteit van de werknemer zal ten goede komen aan de werkgever, m.a.w. de werknemer stelt zich nooit volledig ten dienste van de onderneming: op iedere activiteit van de ondergeschikte zal de werkgever niet zonder meer beslag mogen leggen.

De vrije uitvindingen, zoals zij hoger omschreven worden, vallen binnen die eigen arbeid van de werknemer die hij niet moet afstaan aan zijn patroon.

Bovendien is het verrichten van vrije uitvindingen niet alleen niet bedongen — het kan niet rechtsgeldig bedongen worden — ook wordt deze activiteit niet bezoldigd en niemand wordt geacht gratis arbeid te leveren: de verbintenis bezit geen tegen prestatie!

Afdeling 3. De Afhankelijke Uitvindingen.

A. Omschrijving:

De afhankelijke uitvindingen zijn uitvindingen, die niet gedaan worden ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst, maar die toch enigszins ermee verband houden, omdat de uitvinding betrekking heeft op de activiteit van de onderneming of omdat de uitvinder — niet aangeworven om een inventieve opdracht te vervullen — de medewerking heeft ontvangen van de onderneming (het is te zeggen hij heeft de machines, de materialen, de andere werknemers, de kapitalen evenals de spontane hulp van de werkgever gebruikt) bij de verwezenlijking van de uitvinding of omdat de uitvinding tot stand kwam tijdens de arbeidstijd binnens dewelke de werknemer zich moest wijden aan een andere bedrijvigheid ⁽²⁸⁾.

Deze uitvindingen, die de grootste problemen doen rijzen, staan dus tussen de vrije- en de dienstuitvinding.

1. De Franse rechtspraak heeft meestal beslist dat de uitvinding in mede-eigendom wordt toegekend aan de werkgever en aan de werknemer, omdat de eerste heeft medegewerkt aan de verwezenlijking van de uitvinding en omdat de tweede blijkt heeft gegeven van een inventiviteit. Uiteindelijk is het zo dat die rechtspraak niet precies wist aan wie ze de exclusieve eigendom van het octrooi moest toekennen. Daar beide partijen samengewerkt hadden, greep de rechtspraak terug naar de regel van de mede-eigendom, wat de oplossing nochtans niet vergemakkelijkte.

De Burgerlijke Rechtbank van Châteaubriant, 10 maart 1934: In de onderneming Huard zijn proefnemingen aan de gang betreffende een nieuwe type van ploeg, zonder evenwel een gunstig resultaat, totdat Liron, hoofd van het technische tekenbureau zich aan het werk zet en een uitvinding doet waarvoor hij een brevet aanvraagt. Daarmee is de onderneming het niet eens en zij stelt een eis in tegen haar bediende. De rechtbank beslist aldus « Attendu qu'il est établi qu'au cours et à la suite de ces essais multiples et décevants, Liron, en dehors de ses heures de travail et sans que son travail en souffrit, se mit à l'œuvre à l'effet de découvrir un système d'attelage de moto-charrues brabants, reposant sur des principes différents de ceux qu'il avait expérimentés à l'usine Huard et Cie. ;...

« Attendu qu'en ce faisant Liron agissait, non dans l'exercice des attributions qui lui étaient fixées par ses consignes non plus que pendant les heures de travail qu'il devait à ses patrons, et que le dessin qu'il élaborait et fit ensuite breveter en son nom est son œuvre personnelle sur laquelle il a des droits indiscutables de propriété, qu'il ne saurait être sérieusement question de lui discuter ;...

« Mais, attendu que si, dans cette partie purement technique de l'invention, la Société Huard et Cie. n'a pas exercé de participation directe, il n'en est pas moins vrai que si Liron a pu faire cette découverte, c'est qu'il a été guidé et soutenu par les nombreux essais des systèmes Janus et Huguet, en ce sens que ceux-ci, en lui révélant leurs imperfections mêmes, l'ont mis sur la bonne voie pour lui faire finalement adopter un principe différent et plus parfait ;...

« Attendu que lorsque Jules Huard,... voulut bien accorder son attention au dessin Liron et entrer dans les voies de sa réalisation, celle-ci s'effectua du consentement de Liron dans les ateliers Huard avec le concours Huard-Liron pendant les heures de travail, que le personnel de l'usine, les machines et les matériaux de l'usine y furent employés, que ces essais furent longs et coûteux ;...

« ... qu'en conséquence la réalisation de l'appareil breveté au nom de Liron est le résultat des efforts et des moyens réunis des deux parties pour arriver à un but commun et qu'il y a lieu de décider que sa propriété leur sera commune ; » ⁽²⁹⁾.

Niet alleen de rechtspraak, ook de rechtsleer heeft al eens deze oplossing toegejuicht, want Capitaine spreekt zich aldus uit: « Presque toujours l'invention sera le résultat d'une coopération plus ou moins consciente, mais très réelle cependant ; la plupart du temps, elle ne sera pas exclusivement due au génie de l'employé, plus qu'aux conseils, qu'à l'expérience et aux moyens d'action du patron... ; certes, l'intelligence de celui qui la met à jour, joue ici un rôle prépondérant, mais cependant presque toujours, l'invention ne se fut pas produite dans un autre milieu. Enfin, une solution absolue en faveur de l'un ou l'autre, aurait le grand défaut de paralyser les efforts et les initiatives, tandis que c'est la confiance et le travail qu'il faut provoquer et chercher à amener » ⁽³⁰⁾.

Ofschoon hij niet uitdrukkelijk verwijst naar de mede-eigendom, toch insinueert hij deze mogelijkheid als oplossing. Ook andere auteurs zijn voorstanders van de toewijzing voor de uitvinding in mede-eigendom ⁽³¹⁾.

Nochtans kan deze oplossing niet bijgetreden worden, want :

(A) De wet van 5 juli 1844 spreekt niet over de mede-eigendom van octrooien, zodat deze laatste zich heel moeilijk of helemaal niet aanpast aan de ingewikkelde gevallen, waarvoor hij nochtans werd aanvaard. En wel omdat de mede-eigendom een instelling is welke essentieel is opgevat voor reële rechten : hij is bijgevolg moeilijk verenigbaar met rechten van een andere natuur en in het bijzonder met de intellectuele eigendom ⁽³²⁾.

(B) Het is buitengewoon moeilijk, zonet onmogelijk, om

het aandeel van de uitvinder en van de werkgever in de uitvinding te bepalen.

De toekenning van *gelijke rechten* aan beide partijen, de gelijkmatigste deelname aan de voordelen van de uitvinding, die hem moet vergoeden die de originele idee had en hem die de materiële hulp verschafte om de uitvinding te realiseren, berust volgens Brun ⁽³³⁾ op willekeur en stemt niet overeen met de billijkheid. «... et admettre qu'elle peut être *inégaie*, c'est s'avancer au-devant d'un travail difficile à opérer, car les contributions respectives des deux parties *ne sont pas du même ordre* » ⁽³⁴⁾.

De hulp is heterogeen: de ene is van intellectuele, de andere is van materiële orde! ⁽³⁵⁾.

(C) Deze oplossing miskent de rechten van de bezoldigde uitvinder. De hulp die de werkgever biedt bij de tot stand-koming van de uitvinding is van materiële aard. Wie echter heeft de inventieve idee en wie ontwikkelt de intellectuele activiteit? Het is de werknemer: hij heeft het belangrijkste werk verricht, hij heeft het grootste aandeel in de verwezenlijking van de uitvinding. « Ce qui constitue l'essence de l'invention, aldus Roubier, c'est l'idée originale qui est à la base de l'invention, c'est elle qui légitime le brevet et toute autre solution méconnaît les droits légitimes de l'activité intellectuelle » ⁽³⁶⁾.

Het is duidelijk dat in elk geval de *inventieve idee* bij de verwezenlijking van de uitvinding de hoofdzak is. Daar deze idee uitgaat van de werknemer moet de uitvinding ook aan hem toegewezen worden in eigendom. Er is geen enkel rechtsgeldig argument dat pleit voor de toekenning van het brevet in mede-eigendom aan beide partijen.

De mede-eigendom zou enkel kunnen gerechtvaardigd worden als de uitvinding het resultaat is van opzoeken, gemeenschappelijk verricht door twee of meer zelfstandige personen ⁽³⁷⁾.

(D) Wellicht heeft de Franse rechtspraak gebruik gemaakt van de mede-eigendom om bepaalde, zeer moeilijke gevallen, die zich in de praktijk voordeden, op een niet-elegante doch gemakkelijke wijze op te lossen. Maar uit het voorgaande blijkt heel duidelijk dat, als de uitvinding toegekend wordt aan de werkgever én aan de uitvinder er nog lang niet een gemakkelijke oplossing is bereikt, die bovendien vanuit juridisch standpunt onaanvaardbaar is.

2. De juiste oplossing, volgens bepaalde auteurs, bestaat dan in de toewijzing van de eigendom aan de werknemer, want hij is de ware uitvinder en hij is door de arbeidsovereenkomst niet gebonden een inventieve activiteit te ontwikkelen. Dit is ook zo als de uitvinding gedaan werd door de medewerking van de werknemers en van de werkgever door gebruikmaking van machines, materialen, laboratoria en bijzondere diensten in de onderneming ⁽³⁸⁾.

Een oud arrest van het Hof van Parijs, dd. 21 juli 1874, nog niet aangetast door « de plaag » van de mede-eigendom spreekt zich uit in deze zin.

Het Hof bepaalt dat slechts die uitvindingen, die vallen binnen het kader van de activiteit die de werknemer moet verrichten in de onderneming, te beurt vallen aan de werkgever. Alle andere, zelfs als zij van pas zouden kunnen komen in de onderneming, behoren aan de bezoldigde uitvinder ⁽³⁹⁾.

Ook het Hof van Beroep van Luik beslist op 16 juli 1931 dat de uitvinder, die niet aangenomen is, in de onderneming om een inventiviteit als zodanig aan de dag te leggen, en die om zijn uitvinding te verwezenlijken beroep gedaan heeft op de hulp van de fabriek, aanspraak kan maken op de eigendom van de uitvinding ⁽⁴⁰⁾.

De secundaire rechten op de uitvindingen.

Afdeling 1. De Dienstuitvinding.

Het betreft de uitvindingen gedaan ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst. De eigendom wordt, zoals hoger werd uiteengezet, toegekend aan de werkgever.

Kan nu de werknemer-uitvinder ook aanspraak maken op een subsidiair recht, namelijk op een bijzondere vergoeding?

Normaal zou volgens het oordeel van een aantal auteurs, de uitvinder in dit geval geen aanspraak kunnen maken op een bijzondere vergoeding. Want de werknemer werd aangeworven om een inventieve arbeid te verrichten in de onderneming: hij moet zich als ingenieur, scheikundige, enz. bezighouden met de bestudering van bepaalde projecten en onderzoeken in de studie- en opzoekingsdiensten, in de laboratoria van de onderneming. Deze intellectuele activiteit kan tot gevolg hebben dat bepaalde uitvindingen verwezenlijkt worden. In functie van die taak, waaruit niet zeker, maar eventueel een uitvinding voortvloeit, wordt hij bezoldigd. Hij ontvangt een hoog salaris precies omdat zijn taak zoveel belangrijker is voor de groei en de bloei van de onderneming dan die van de gewone werknemer. Uit de inhoud van de arbeidsovereenkomst volgt dus dat de werknemer-uitvinder in het geval van de dienstuitvinding ertoe gehouden is creatief, inventief te zijn en dat het product van die inventiviteit (uitvinding en brevet) moet afgestaan worden aan de werkgever die als tegenprestatie een zeer behoorlijk salaris uitbetaalt aan de uitvinder. Strikt juridisch kan deze laatste dus geen aanspraak maken op een bijzondere vergoeding, daar dit niet voorzien wordt in de arbeidsovereenkomst ⁽¹⁾.

Dit betekent dat, als het loon niet in verhouding staat tot de inventieve arbeid die men moet verrichten, nml. als het loon veel te laag is, dat men dan ook aanspraak kan maken op een bijzondere vergoeding, die het loontekort moet aanvullen ⁽²⁾.

Deze uitzondering op de algemene regel schijnt zich voor te doen, in één geval, tzt. als een werknemer niet aangeworven om als onderzoeker, als uitvinder werkzaam te zijn en belast met een andere functie in de onderneming, plots een toevallig onderzoek moet doen waar een uitvinding kan uit volgen. Dan kan die persoon terecht eraan twifelen of zijn normaal salaris, dat beantwoordt aan zijn gewone arbeidstaak, aangepast is aan de inventieve opdracht die hem nu toevallig opgelegd wordt. Zelfs als hij in die nieuwe functie geen uitvinding tot stand brengt, doch enkel op een bescheiden wijze meehelpt aan een groot onderzoek, zal zijn loon moeten aangepast worden, met andere woorden hij heeft recht op een bijzondere vergoeding. Zeker bezit hij dat recht als hij de uitvinding doet, want dan bewijst hij dat hij verstandelijk evenwaardig is aan de andere werknemers-uitvinders in de onderneming, die een hoger loon ontvangen. Dus in dat geval mag de werknemer een bijzondere bezoldiging opeisen — om wille van de aanwezige juridische basis: aan die ongewone arbeid, van inventieve aard, beantwoordt een aangepaste vergoeding. Als het loon hiermee niet overeenstemt, dan mag de werknemer een bijzondere, het tekort bijpassende vergoeding opeisen ⁽³⁾.

Maar in de andere gevallen kan het recht van de werknemer-uitvinder op een bijzonder loon moeilijk aanvaard worden ⁽⁴⁾.

De rechtspraak echter heeft zich wel eens uitgesproken, ingeval van een dienstuitvinding, voor een bijzondere vergoeding ⁽⁵⁾.

Zo ook voorzien sommige Franse C.A.O.'s in de deelname van de voordelen en winsten voor de uitvinder ⁽⁶⁾.

Ook de Franse wetsontwerpen die dit probleem trachten op te lossen, bepalen dat de werknemer-uitvinder aanspraak kan maken op een bijzondere vergoeding. Aldus

bijvoorbeeld het wetsontwerp van juli 1924, gestemd door de Senaat, art. 33 § 2: « S'il n'apparaît pas que l'employé ait trouvé dans son salaire ou dans une rémunération spéciale un dédommagement au concours qu'il aura prêté, l'employeur sera tenu de lui attribuer une rémunération supplémentaire en rapport avec la valeur de l'invention et les circonstances dans lesquelles elle aura été réalisée ». Verder het voorontwerp tot wet van 1947, art. 13; het voorontwerp tot wet van 1951, art. 3, e.v.; het voorontwerp tot wet van 1958, art. 19, e.v.. Betreffende het bedrag van deze speciale vergoeding bepaalt het voorontwerp tot wet van 1958, art. 20: « Le montant de la rémunération spéciale est fixé compte tenu: 1° du salaire payé au salarié, de sa fonction dans l'entreprise et des avantages qui lui sont accordés par l'employeur à raison de l'invention; 2° de la contribution personnelle du salarié à l'invention; 3° de l'importance de l'invention et des avantages en résultant pour l'employer; 4° de la situation générale de l'entreprise ».

Deze voorontwerpen voorzien in een herziening van de toegekende vergoeding na een zekere termijn, zo nieuwe gebeurtenissen plaats vinden die tot gevolg hebben dat het bedrag niet meer in verhouding is met het financieel voordeel dat uit de uitvinding voortvloeit.

Afdeling 2. De Vrije Uitvindingen.

Vermits deze uitvindingen gedaan zijn niet in uitvoering van de arbeidsovereenkomst en dus volledig onafhankelijk zijn van de onderneming en van de ondernemingsactiviteit, behoort ze toe aan de werknemer, en wel op de meest absolute wijze. De werkgever kan op geen enkel subsidiair recht, op geen bijzondere vergoeding aanspraak maken. « Ici aucune discussion n'est ouverte et tout le monde est d'accord pour laisser tous les droits d'inventeur à l'employé » (7).

Afdeling 3. De Afhankelijke Uitvindingen.

De afhankelijke uitvindingen, zoals die hoger werden omschreven, behoren in eigendom toe aan de werknemer. Nochtans hangen zij nauw samen met de arbeidsovereenkomst, zonder dewelke zij niet of veel moeilijker zouden verwezenlijkt zijn: de onderneming of de ondernemingsactiviteit is het kader waarin zij tot stand kwamen. Het is dan ook niet meer dan billijk dat aan de werkgever in bepaalde gevallen zekere *subsidaire rechten* worden toegekend. Er doen zich grosso modo drie mogelijkheden voor:

— A) Een werknemer, zonder inventieve opdracht, heeft een lumineus idee en wil het industrieel aanwendbaar maken. Hij geniet daarbij van de medewerking van de andere werknemers, hij mag gebruik maken van de machines, materialen, laboratoria en lokalen van de onderneming die hem ter beschikking worden gesteld door de werkgever.

De rechtspraak schijnt zich met dit probleem niet erg te hebben bezig gehouden. Het Hof van Beroep van Luik ontkent ieder recht aan de werkgever, die nochtans toegestaan heeft dat de werknemer-uitvinder gebruik zou maken van de laboratoria in de onderneming, omdat « rien ne prouve que ce sont ces travaux de laboratoire qui ont amené la découverte de ce procédé » (8).

De rechtsleer echter heeft vrij veel belangstelling gehad voor deze kwestie.

Roubier stelt voor aan de werkgever van rechtswege en op eenvoudige aanvraag een licentie toe te kennen op die uitvinding. Want als hij geen enkel recht zou ontvangen, dan zou het niet uitgesloten zijn dat de werknemer zijn diensten zou aanbieden aan een concurrerende firma die dan de uitvinding — die toch ontstaan is uit de hulp en de medewerking van de werkgever — zou kunnen uitba-

ten. Als tegen-prestatie voor de wijziging van de licentie zal de werkgever een vergoeding moeten betalen aan de uitvinder. Deze vergoeding moet berekend worden in functie van de hulp en bijstand verleend door de onderneming.

Als de werknemer het octrooi zelf niet uitbaat, omdat hij dat niet kan of niet wil, of meer nog als hij het ter verkoop aanbiedt aan een derde, een concurrent van de werkgever bijvoorbeeld, dan moet aan de ondernemer een recht van verkoop verleend worden. De werkgever krijgt dan de voorkeur om het octrooi te kopen, als hij die voorwaarden naleeft die bestaan in het voorstel tot overdracht van het brevet aan de derde (9).

Duidelijk is het dat Roubier aan deze oplossing denkt om te verhinderen dat de uitvinding van de werknemer, gedaan dank zij de hulp van de werkgever, ten goede zou komen aan een concurrerende onderneming.

Evenwel wordt deze opinie op de korrel genomen door Papier-Jamouille: « Dergelijke oplossing komt erop neer een overheersende positie te verlenen aan de werkgever die de idee, waaruit de uitvinding is ontstaan, niet heeft opgevat en die slechts een materiële hulp heeft verleend bij de verwezenlijking ervan... Indien men hem van rechtswege en op eenvoudige aanvraag een vergunning toekent en een recht van voorkoop op het octrooi, dan valt het te vrezen dat hij van zijn overheersende positie, welke nog versterkt wordt door deze ondergeschikte rechten, zal gebruik maken, om toekenning van deze rechten ten kosteloze titel op te eisen of om ze op een belachelijke wijze te vergoeden. De meest redelijke oplossing schijnt erin te bestaan een vergoeding toe te kennen aan de werkgever voor de hulp die hij heeft verleend. » (10).

Roubier repliqueert hierop: « ... cette solution nous paraît dérisoire: elle n'a aucun caractère pratique car on ne voit pas un employeur réclamant à son employé une indemnisation de telle sorte, pour l'aide qu'il lui a spontanément apportée. » (11).

Papier-Jamouille gaat hiermee niet akkoord, want die oplossing is volgens haar wel praktisch en de patroon kan, omdat hij gezag uitoefent tegenover de uitvinder, heel gemakkelijk eisen hetgeen hem verschuldigd is door de werknemer (12).

Maar Roubier vervolgt: « ... et surtout elle (die oplossing die verdedigd wordt door Papier-Jamouille) ne tient pas compte du point de vue moral...: il y a une véritable obligation de reconnaissance qui pèse sur l'inventeur... Il est permis de dire que c'est une prétention très légitime du patron de ne pas avoir à compter avec la trahison ou la corruption de ses employés, et il a le droit d'exiger que les inventions réalisées par l'employé avec le concours de son usine, n'aboutissent pas à la desservir, et à assurer le triomphe de ses rivaux. » (13).

Hierop antwoordt Papier-Jamouille: « Men mag nochtans niet vergeten dat de uitvinder zich in een ondergeschikte positie bevindt, ten overstaan van zijn patroon, die in staat zal zijn zelf zijn eigen belangen te beschermen. » (14). Nochtans kan men dit laatste wel betwisten want steeds heeft de werknemer de mogelijkheid om de onderneming te verlaten en zijn uitvinding mee te nemen, om zich vervolgens aan te bieden bij een concurrent waar hij, wellicht omwille van zijn uitvinding, waar de vroegere werkgever aan meegewerkt heeft, met open armen zal ontvangen worden. Het is wel duidelijk dat hij hier zijn belangen niet zal kunnen verdedigen wat tot gevolg zal hebben dat hij, tengevolge van het volledig verlies van de uitvinding, en groot nadeel zal lijden. Bovendien is het zo dat de werkgever, die een werknemer bijstaat bij de tot standkoming van een uitvinding er niet eens zal aan denken een vergoeding te vragen aan de uitvinder, neen, hij zal veeleer belangstelling hebben voor een deelname aan de uitbating van de uitvinding.

Moest hij enkel aan de uitvinding meewerken met het

oog op een latere vergoeding van de gedane onkosten dan zou hij wel iedere hulp geweigerd hebben, omdat dat niet het minste voordeel bijbrengt. En wellicht zal de werknemer er niet aan denken de uitvinding uit te baten: zo een exploitatie zou enorme kosten kunnen meebrengen die hij niet kan dragen. Indien de uitvinder-werknemer aanvoelt dat de werkgever van plan is deze subsidiaire rechten op te eisen « ten kosteloze titel of ze op een belachelijke wijze te vergoeden » indien hij dus geen behoorlijke tegenprestatie krijgen zal, zal hij zich steeds kunnen verweren door zijn uitvinding te verkopen aan de concurrent, die zeker de normale prijs ervoor zal willen betalen. Als de werkgever dit wil vermijden zal hij kunnen aanspraak maken op zijn voorkeurrecht, maar tevens moet hij dan de aankoopssom verhogen, zodat deze de werkelijke tegenwaarde vormt voor de uitvinding.

Uiteindelijk blijkt de oplossing van Roubier juist te zijn, en vooral veilig voor de werknemer en voor de werkgever die beiden hun rechten beveiligd zien.

— B) Een idee is ontstaan bij de werknemer en dat ten gevolge van zijn bedrijvigheid in de onderneming. Maar ditmaal poogt hij buiten de onderneming om de uitvinding tot stand te brengen: hij werkt eraan buiten de arbeidsuren, zonder medewerking van de patroon, hij zorgt zelf voor de nodige materialen en machines.

Alhoewel de eigendom van de uitvinding onbetwistbaar toekomt aan de werknemer omdat die uitvinding niet gedaan werd ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst⁽¹⁵⁾, alhoewel de bediende geen medewerking heeft gevraagd van de onderneming, toch is er een nauw verband tussen de uitvinding en de functie: de werknemer is tot de uitvinding gekomen langs zijn werk om, het voorwerp van de uitvinding maakt wellicht deel uit van het voorwerp van de bedrijvigheid in de onderneming. Het is geen toeval dat de op de uitvinding gerichte opzoekingen van de werknemer de techniek van de inrichting, waar hij werkt, betreffen; als hij de kennis bezit die hem in staat stelde zijn uitvinding te verwezenlijken, dan is het te danken aan zijn arbeidsovereenkomst.

Kan de werkgever aanspraak maken op een subsidiair recht, in de vorm van een vergoeding? Sommige auteurs menen dat dit niet kan, want de kennis van de werknemer, ofschoon verworven ten gevolge van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst, vormt een *intellectueel patrimonium dat hem eigen is* en dat door hem vrij kan worden uitgebaat⁽¹⁶⁾.

Brun echter gaat niet zover: « Le salarié inventeur, bien que propriétaire de son invention, n'est pas libre d'en user à sa guise. Sa qualité de salarié lui interdit de nuire à son employeur. Il ne pourrait donc offrir son invention à un concurrent de son patron si elle intéresse les fabrications de l'entreprise »⁽¹⁷⁾.

Indien de werknemer dus de uitvinding wil laten uitbaten door anderen, zonder echter de eigendom af te staan of indien hij ze wil verkopen zal eventueel een voorkeur moeten gegeven worden aan de werkgever volgens deze auteur.

— C) De werknemer doet een uitvinding, die valt binnen of buiten het kader van de ondernemingsactiviteit, maar in ieder geval buiten de aan de uitvinder opgedragen functie: hij heeft tijdens zijn arbeidsuren, in plaats van de in de arbeidsovereenkomst overeengekomen arbeid te verrichten, een uitvinding gedaan en deze gerealiseerd door toedoen van de hulpmiddelen in de onderneming. In dat geval heeft de uitvinder, volgens sommige auteurs, een zware fout begaan die zijn wegzending, zonder opzegging kan tot gevolg hebben en de werkever kan een schadevergoeding eisen voor de arbeidstijd, materialen en machines die misbruikt werden. De eigendom van de uitvinding komt evenwel toe aan de werknemer, daar de uitvinding

niet voortvloeit uit de activiteit die bepaald is in de arbeidsovereenkomst⁽¹⁸⁾.

Ook de rechtspraak meent dat deze uitvinding in eigendom toekomt aan de werknemer.

Het Hof van Beroep van Luik, oordeelt op 16 februari 1931 terzake: « ... lorsque l'invention est faite par l'employé en dehors de ses travaux ordinaires ou en dehors des instructions qu'il a reçues, par le libre effort de son intelligence, c'est à lui qu'elle appartient, alors même que ce serait pendant le temps qu'il devait consacrer à son travail et grâce aux instruments que lui donnaient ses fonctions, qu'il a réalisé sa découverte »⁽¹⁹⁾.

*De poging van de Nationale Arbeidsraad
en van de Nationale Afdeling van de A.I.P.P.I.
om het probleem op te lossen in België*

A. In een brief van 27 augustus 1964 vraagt de Minister van Arbeid en Tewerkstelling aan de Nationale Arbeidsraad (N.A.R.) om zijn advies, ten einde de nodige maatregelen te kunnen treffen om de bescherming van de bezoldigde uitvinders te waarborgen.

De verschillende syndicale en patronale organisaties vertegenwoordigd in de N.A.R., brachten dan ook hun mening naar voor⁽¹⁾.

Uit deze samenspraak blijkt duidelijk dat de werkgevers en de werknemers het vooral *oneens* zijn wat betreft:

1. de oplossing van het probleem door de behandeling ervan in een wet. De werknemersorganisaties (ACV, ABVV en ACLV) zijn ervoor, terwijl het Verbond der Belgische Nijverheid er niets voor voelt;

2. de speciale vergoeding, naast het loon, voor de werknemer die een dienstuitvinding verwezenlijkte. De werknemersorganisaties zijn voor zulk systeem, omdat de werkgever tengevolge van de uitvinding een belangrijk financieel of economisch voordeel zal hebben en omdat hij de werknemer hiervan moet laten genieten daar het loon in dit geval geen voldoende tegenprestatie is voor de door de werkgever geboekte winst. Doch het V.B.N. ziet daarin de dood van de ploeg- en solidariteitsgeest tussen de werknemers in de onderneming en wijst deze oplossing af.

Hieraan kan nog het hogervermelde juridisch argument toegevoegd worden: de werknemer die een dienstuitvinding verricht is per definitie aangeworven om een inventiviteit binnen zekere grenzen, bepaald in de arbeidsovereenkomst, aan de dag te leggen die eventueel aanleiding kan geven tot het doen van een uitvinding en tot het aanvragen van een brevet. De werknemer wordt in functie van die activiteit bezoldigd op een bijzondere wijze. Dus de tegenprestatie voor die bijzondere arbeid ligt in de hoge bezoldiging.

Waarom zou de uitvinder dan nog aanspraak kunnen maken op een speciale vergoeding, buiten zijn salaris? Een juridisch argument om de thesis van deze vergoedingen te funderen kan niet gevonden worden tenzij in één bepaald en hoger reeds genoemd geval: de werknemer is niet belast met een specifieke inventieve taak, maar hij wordt toch tijdelijk en toevallig (bijv. omwille van zijn bekwaamheid) aangeduid om in een opzoekingsdienst samen te werken met anderen of om alleen een opzoeking te verrichten waaruit een uitvinding voortvloeit. Als hij dan de uitvinding realiseert of helpt tot stand te brengen, dan heeft hij een activiteit verricht, waarvoor hij niet aangeworven is en dus ook normaal niet bezoldigd is. De tegenprestatie van die arbeid ligt dan niet meer in het loon dat hij ontvangt voor zijn gewone, alledaagse bezigheden in de onderneming. In dit geval, en in dit geval alleen, kan hij aanspraak maken op een bijzondere vergoeding en niet, zoals de syndicaten suggereren in de N.A.R., omdat de ondernemer de enorme winst, die hij boekt ten gevolge van het gebruik van de dienstuitvinding, gedeeltelijk moet afstaan onder de vorm van een schadeloosstelling aan de

uitvinder-werknemer, maar wel omwille van het juridisch beginsel dat in de arbeidsovereenkomst aan de geleverde arbeid een billijk loon moet beantwoorden.

Trouwens de bespreking rond het probleem van de speciale vergoeding in geval van een dienstuitvinding, in de N.A.R. en daarbuiten (rechtsleer, colloquia, enz.) mag toch nooit doen vergeten dat de feitelijke toestand zo zal zijn dat de werknemer-uitvinder zich zal doen opmerken door de uitvinding bij de werkgever, die — al staat hij terecht geen vergoeding toe — toch ervoor zal zorgen dat dit waardevol element promotie zal krijgen wat automatisch inhoudt: een constante verhoging van bezoldiging. Is dat niet beter voor de werknemer dan een — wellicht eenmalige — bijzondere vergoeding?

Als men voorbehoud maakt, na deze opmerking, voor de bijzondere vergoeding, kan men accoord gaan met wat het A.C.L.V.B., het A.C.V. en het A.B.V.V. zeggen over de dienstuitvinding.

Hun verklaring over de vrije uitvinding is bijna gelijkelijk luidend en zeer juist. Terecht wijzen ze op het gevaar van bepaalde clausules, ingelast in de arbeidsovereenkomst, waardoor de werkgever het eigendomsrecht van alle uitvindingen, dus ook van de vrije uitvindingen van de werknemers, opeist. De door hen voorgestelde beschermingsmaatregel, nml. de nietigheid van die bedingen is zeer pertinent.

Ook hun visie op de afhankelijke uitvindingen (die nml. welke niet op dezelfde wijze zouden gedaan zijn zonder het bestaan van de arbeidsovereenkomst) komt overeen met de algemeen bestaande opvattingen in rechtsleer en rechtspraak, wat de eigendom betreft. Daar waar er sprake is van de subsidiaire rechten van de werkgever, welke in principe door de vakbonden aanvaard worden, wijken de meningen wel enigszins af. Zo beslist het A.C.L.V.B. een billijke vergoeding toe te kennen aan de werkgever, wiens materialen of werknemers gebruikt of ter hulp geroepen werden door de uitvinder-werknemer, als de uitvinding geen betrekking heeft op de activiteit in de onderneming, het is te zeggen als de werkgever niet direct de uitvinding zou kunnen gebruiken in de onderneming. Als dit wel het geval is heeft de ondernemer een voorkeurrecht in geval van verkoop van de uitvinding en anders een recht op een billijke vergoeding.

Deze oplossing is vrij behoorlijk, doch ontnemt toch aan de werkgever bepaalde fundamentele rechten: als de uitvinding geschied is tijdens de diensturen, met materialen in de onderneming en met behulp van de andere werknemers, terwijl zij bovendien verband houdt met de bedrijvigheid van de onderneming, er direct bruikbaar is, is het wel onbillijk de werkgever slechts een recht op een redelijke vergoeding toe te kennen als de werknemer de uitvinding niet wenst te verkopen. De werkgever, die geholpen heeft misschien door bepaalde richtlijnen en aanbevelingen te geven en in ieder geval door bereidwillig een deel van de onderneming ten dienste te stellen, verwacht meer dan een vergoeding die billijk is, die de gedane onkosten dekt, als hij de uitvinding kan gebruiken. Men mag het zelfs zo stellen, als hij weet in dat geval slechts een schadeloosstelling te krijgen, dat hij iedere medewerking zal weigeren daar het toch niet de moeite loont een zo grote inzet te verrichten voor zo een pover resultaat. Want hij verwacht meer en wel bepaald: een licentie. Dan kan hij de uitvinding exploiteren en in dat vooruitzicht heeft het geen betoog dat hij in de voorbereidende fase zeer gaarne alle mogelijke hulp zal verstrekken.

Het voorstel van het A.C.V. wil de toestand van de werkgever dan ook verbeteren en heeft het over de toewijzing van een voorrangsllicentie gedurende een beperkte periode en zelfs over een exclusieve licentie. Men bedoelt aan de werkgever een licentie toe te kennen vóór ieder ander persoon (bijv. een concurrent van de werkgever). Vermits het hier niet gaat om een exclusieve licentie

kan de uitvinder bovendien nog een eenvoudige licentie afstaan aan andere ondernemingen, die erom zouden verzoeken. De werkgever haalt alzo voordeel uit de uitvinding en hij verdient het, want hij heeft eraan meegewerkt en de uitvinder kan minstens één, zoniet meerdere licenties toewijzen aan één of meerdere ondernemingen.

Telkenmale zal hij behoorlijk vergoed worden. Men zou, terecht, kunnen opwerpen dat het volgens deze redenering nog steeds mogelijk is dat de vreemden met de vruchten van de onderneming in de uitvinding aan de haal gaan. Daarom voorziet het A.C.V. in een tweede mogelijkheid: als de werkgever de uitvinding zo interessant vindt, dat hij ze voor zich en voor zich alleen wenst te behouden, kan hij, mits het accoord hiertoe gegeven door de uitvinder en na het betalen van een behoorlijke financiële tegenprestatie, een exclusieve licentie bekomen.

Dus in dit geval zijn de belangen van de werkgever en van de uitvinder wel volledig gevrijwaard: de werkgever beschikt over de exploitatiemogelijkheid en hij heeft de concurrentie niet te vrezen, want daartegen is hij door de exclusiviteit beschermd, terwijl de uitvinder het eigendomsrecht (ten gevolge van de exclusieve licentie zeer beperkt geworden) maar vooral de financiële tegenprestatie ontvangt.

B. Naast de N.A.R. heeft ook de Belgische afdeling van de *Association internationale pour la protection de la propriété industrielle* (A.I.P.P.I.) zich met het probleem ingelaten. Het volgende rapport werd goedgekeurd in 1965:

« 1) Le Groupe belge propose de classer les inventions d'employés de la façon suivante :

a) Les inventions faites par des employés que leur qualification, leurs fonctions, la forme de leurs responsabilités, l'importance de leur rémunération ou, à fortiori, les clauses expresses d'un contrat, appellent à faire preuve d'initiative, d'ingéniosité et d'esprit inventif — ... — lorsqu'elles présentent un rapport, fût-ce d'analogie avec leur tâche ou, de manière générale, avec l'objet de l'entreprise.

b) Les autres inventions.

« 2) Le Groupe belge propose de donner aux inventions ainsi classées le statut suivant: statut qui serait supplétif dans le principe mais pourrait ultérieurement être converti en statut impératif si l'expérience le commandait :

a) Les inventions de la première catégorie sont la propriété de l'employeur.

b) Les inventions de la seconde catégorie sont la propriété de l'employé et celui-ci pourra les faire protéger par brevet, sous réserve des dispositions de droit civil et de droit pénal assurant la conservation des secrets de fabrique. Toutefois, dans le cas où l'invention aura été faite à l'aide de moyens appartenant à l'entreprise ou présentera un rapport direct avec la tâche assignée à l'employé, celui-ci sera tenu d'offrir à l'employeur une licence d'exploitation gratuite de durée illimitée mais incessible et non exclusive, ainsi qu'un droit de préférence pour l'acquisition d'une licence plus étendue » (2).

Opvallend is wel dat er in dit rapport slechts gesproken wordt over twee — en niet drie — soorten uitvindingen van werknemers. Deze twee soorten worden wel omschreven doch niet benoemd. De Belgische afdeling van de A.I.P.P.I. schijnt niet te aanvaarden dat de zogeheten « afhankelijke uitvindingen » een aparte en zelfstandige groep vormen naast de vrije- en de dienstuitvindingen. Immers in punt 1 waar een indeling opgesteld wordt — blijken de afhankelijke uitvindingen ondergebracht te worden bij de eerste groep waar ook de dienstuitvindingen deel van uitmaken.

Waar er in punt 2 gehandeld wordt over de toewijzing van de eigendom, komt men uitdrukkelijk terug op de

afhankelijke uitvindingen: de eigendom berust bij de werknemer-uitvinder, terwijl hij tenminste kosteloos een niet exclusieve licentie moet afstaan aan de werkgever. Bovendien zal de licentie gelden zolang het brevet rechtskracht bezit.

Wat valt er te zeggen over die oplossing?

Terecht worden de dienst- en de vrije uitvindingen — al worden ze niet zo precies genoemd — toegewezen respectievelijk aan de werkgever en aan de werknemer, terwijl er niet gesproken wordt over een bijzondere vergoeding aan de werknemer in geval van een dienstuitvinding. Maar waarom worden de afhankelijke uitvindingen in de indeling niet apart en uitdrukkelijk vermeld?

De Heer Van Reepinghen doet in de voorbereidende besprekingen opmerken dat: « les inventions de la troisième catégorie, celles qui ne reviennent entièrement ni à l'employeur, ni à l'employé, ont toujours fait, et continueront sans doute à faire, difficulté, même si elles devaient disparaître de la classification »⁽³⁾.

Zou men zelfs niet kunnen beweren dat deze uitvindingen moeilijkheden zullen doen oprijzen, *precies als* zij uit een classificatie geweerd worden? Hoe ingewikkeld en lastig het ook moge zijn, toch moet er steeds getracht worden een zo nauwkeurige omschrijving van deze uitvindingen te geven net zoals voor de dienst- en de vrije uitvindingen, vooraleer de volgende vraag, nml. de toewijzing van de eigendom en van de subsidiaire rechten, aangevat kan worden. Pas als men weet wat afhankelijke uitvindingen feitelijk zijn, kan men deze vraag — aan de hand van de elementen in de bepaling — oplossen.

Wat de toekenning van een kosteloze gewone licentie betreft kan aangestipt worden dat dit voorstel wel eens nadelig kan uitvallen voor de werknemer-uitvinder, nml. als zijn uitvinding van deze aard is dat zij enkel in de onderneming van de werkgever kan gebruikt worden of als die onderneming zo sterk staat dat een ander kleiner bedrijf geen interesse waagt op te brengen voor de uitvinding. Dan bezit de werknemer in principe nog steeds de mogelijkheid om licenties toe te kennen, die hij in feite niet kan gebruiken, dit wil zeggen hij kan er geen pecuniair voordeel meer uithalen. Vermits de werkgever die licentie kosteloos in ontvangst neemt, zal de uitvinder niet de minste financiële winst boeken.

Conclusies

1. Het moreel recht van de uitvinder-werknemer:

Het probleem van het moreel recht is reeds geregeld door de wet van 2 juni 1939⁽¹⁾. Welnu, men zou de formulering van de wet kunnen wijzigen in die zin dat de naam (namen) van de werknemer-uitvinder(s) moet(en) vermeld worden in het brevet, zodat dit recht — waar ieder uitvinder volgaarne aanspraak op maakt — beveiligd is.

2. De classificering van de uitvindingen:

Het is juridisch verantwoord te aanvaarden dat er drie soorten uitvindingen gedaan door werknemers, bestaan, namelijk: de dienstuitvindingen, de vrije uitvindingen en de afhankelijke uitvindingen.

3. De omschrijving:

a) De dienstuitvinding is de uitvinding gedaan door de werknemer(s) in uitvoering van de arbeidsovereenkomst. Het gaat hier om uitvindingen die verricht worden omwille van het feit dat de arbeidsovereenkomst deze taak uitdrukkelijk stipuleert, ofwel omwille van het feit dat deze taak voortvloeit uit de aard van de functie zelf, on-

geacht of er voor deze uitvinding zekere algemene aanwijzingen werden gegeven of niet.

b) De vrije uitvinding is de uitvinding die gedaan wordt door de werknemer, maar die volledig onafhankelijk is van de arbeidsovereenkomst. Deze uitvinding komt tot stand buiten de arbeidstijd en buiten de onderneming. Zij heeft geen enkel verband met de in de onderneming ontwikkelde activiteit.

c) De uitvinding die zonder het bestaan van de arbeidsovereenkomst niet op dezelfde wijze zou gedaan geweest zijn, gemakkelijkschijnde, afhankelijke uitvinding genoemd, is de uitvinding gedaan door de werknemers niet in uitvoering van de arbeidsovereenkomst, terwijl zij toch vergemakkelijkt wordt door het bestaan ervan. Zij is in zekere mate verbonden met de arbeidsovereenkomst.

4. De toewijzing van de eigendom.

— De dienstuitvinding wordt in eigendom toegewezen aan de werkgever.

— De vrije uitvinding wordt in eigendom toegewezen aan de werknemer. Overeenkomsten waardoor de werkgever aanspraak maakt op het eigendomsrecht van deze uitvinding ten nadele van de werknemer zouden van rechtswege nietig moeten zijn.

— De afhankelijke uitvinding komt toe in eigendom aan de werknemer.

5. De secundaire rechten van de partij, die het eigendomsrecht niet verwerft:

a) In geval van een dienstuitvinding kan de werknemer, als hij oorspronkelijk niet werd aangeworven om een inventieve activiteit te ontwikkelen en later toch door de werkgever belast werd met een zodanige opdracht, aanspraak maken op een vergoeding als het loon dat hem toegekend werd wel een tegenprestatie is voor zijn gewone arbeid, maar niet voor de bijzondere activiteit met een inventief karakter. In dit geval alleen zou er beroep kunnen gedaan worden op een *bijzondere vergoeding*.

Hoe moet zij bepaald worden? Men zou rekening kunnen houden met volgende factoren:

— de normale functie van de werknemer in de onderneming en de bezoldiging die hij daar geniet;

— de omstandigheden waarin de uitvinding tot stand kwam en het aandeel van deze werknemer als hij met anderen samenwerkte;

— het voordeel dat de werkgever haalt uit de uitvinding.

Aan de hand van deze criteria zal het mogelijk zijn een aan zijn bijzondere prestatie beantwoordende bezoldiging vast te stellen al is het steeds moeilijk om in abstracto een zo ingewikkeld probleem op te lossen door een precies vastgestelde regeling.

Dit neemt niet weg dat de basisbeginselen vastgelegd zouden moeten worden in een wet, terwijl de verdere uitwerking kan overgelaten worden aan de paritaire comités.

b) In geval van vrije uitvinding kan de werkgever op geen enkel subsidiair recht aanspraak maken. Overeenkomsten waarbij de werkgever toch zekere van deze rechten bedingt (bv. het recht op een licentie inzake een vrije uitvinding) zouden van rechtswege nietig moeten zijn.

c) Daar waar de afhankelijke uitvinding ter sprake komt, moet er een onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende concrete gevallen, die zich kunnen voordoen:

1. Als de werknemer de uitvinding tot stand bracht, dank zij de hulp van de onderneming (grondstoffen, machines, medewerking van de werknemers en van de werk-

gever), kan de werkgever, als hij het nodig acht en als de werknemer het eigendomsrecht niet wil afstaan, een licentie verkrijgen waarvoor hij een vergoeding verschuldigd is aan de werknemer. Als de uitvinder het eigendomsrecht wel wil afstaan, het is te zeggen als hij de uitvinding wil verkopen, dan moet de ondernemer een recht van voorkoop hebben op het octrooi. Hij krijgt dan de voorrang boven een ander, bv. een concurrent die gaarne de uitvinding in zijn onderneming zou uitbaten, als hij evenveel betaalt als deze laatste.

Bij de vaststelling van deze vergoeding of van deze aankoopssom moet er rekening gehouden worden met de hulp van de onderneming. Al is de werknemer de uitvinder, toch mag de bijstand van de onderneming zeker niet over het hoofd gezien worden. Deze zou in een financiële waarde omgezet kunnen worden en van de vergoeding of van de aankoopsprijs afgetrokken worden.

2. Als de werknemer de uitvinding, die wel verband houdt met de ondernemingsactiviteit, verricht buiten de onderneming en buiten de arbeidstijd, kan de werkgever op geen enkel subsidiaal recht aanspraak maken.

3. Die regel zou ook moeten gelden als de werknemer de uitvinding realiseert tijdens de arbeidsuren in plaats van die activiteit te verrichten waartoe hij contractueel verbonden was.

6. Toepassingsgebied «*ratione materiae*» :

De term «uitvinding», aldus het secretariaat van de N.A.R., is niet noodzakelijkwijze beperkt tot het gebied van de techniek, dit wil zeggen in de beperkte zin die hij heeft in de uitdrukking «uitvindersoctrooi»... Hier rijst dan ook de vraag: dient de reglementering inzake respectieve rechten van de werkgevers en van de loontrekken, die een uitvinding doen, beperkt te worden tot de technische uitvindingen en zelfs tot de technische uitvindingen, welke vatbaar zijn voor octrooi, of dient men daarentegen de toepassing te voorzien op al de soorten uitvindingen? » (2). Welke uitvindingen worden precies bedoeld als men spreekt over «uitvindingen van werknemers»?

Ongetwijfeld zijn daarin de *geoctrooieerde uitvindingen* begrepen. Er worden dan de uitvindingen bedoeld in de beperkte zin van «uitvinders-octrooi». Maar bovendien zou men kunnen aanvaarden dat er deel van uitmaken de *breveteerbare uitvindingen* waarvoor nog geen octrooi werd aangevraagd, hetzij omdat deze uitvindingen berusten op een andere, belangrijker uitvinding, die nog niet voor brevetering in aanmerking kan komen, omdat zij nog niet volledig «af» of oppuntgesteld is, hetzij omdat de uitvindingen beter beschermd zijn door het fabrieksgeheim dan door een brevet.

Dus zouden ook die fabricatiemethoden, die fabrieksgeheimen en in feite breveteerbare uitvindingen zijn, niet mogen vergeten worden.

Tevens moet men zich de vraag stellen of ook de *tekeningen en de modellen* die tot stand gebracht worden door de werknemers niet moeten opgenomen worden? Immers het verslag aan de Koning, dat het K.B. van 29 januari 1935, betreffende de bescherming van de tekeningen en modellen, voorafgaat, bepaalt: «*si le dessin ou le modèle est l'œuvre d'un ou de plusieurs salariés, œuvre exécutée pour le compte de la société qui doit en être considérée comme la créatrice et la propriétaire originaire...*» (3).

Welnu, indien er tekeningen en modellen bestaan die in eigendom toegewezen worden aan de onderneming omdat zij gedaan worden door de werknemers in uitvoering van hun arbeidsovereenkomst, moet er ook gedacht worden aan de andere gevallen, die besproken werden ter gelegenheid van de toewijzing van de eigendom en van de subsidiaire rechten in verband met de uitvindingen in het

algemeen, namelijk tekeningen en modellen, die zonder het bestaan van de arbeidsovereenkomst niet op dezelfde wijze zouden gemaakt geweest zijn en tekeningen en modellen die gemaakt werden, los van het bestaan van de arbeidsovereenkomst. Waarom zouden die niet volgens de hoger vermelde uiteenzetting kunnen behandeld worden?

Tenslotte moet er gewezen worden op de *technische verbeteringsvoorstellen*.

Het zijn meestal niet-octrooieerbare uitvindingen, of uitvindingen, die wel octrooieerbaar zijn, doch geheim gehouden worden, maar die wel minder belangrijk zijn. Deze zouden uit het begrip «uitvindingen van werknemers» uitgesloten kunnen worden, daar ze doorgaans van minder betekenis zijn. (In ettelijke ondernemingen komen zij tot stand door toedoen van intelligente werknemers die gewone manuele arbeid verrichten en hun idee kenbaar maken aan de directie langs de «*suggestion box*».)

Men zou kunnen voorstellen de werknemers die deze toch wel vruchtbare ideeën hebben gehad en kenbaar hebben gemaakt een eenmalige vergoeding, in verhouding tot de waarde van het voorstel, toe te kennen.

7. Toepassingsgebied «*ratione personae*» :

Op wie is die regeling van toepassing?

Deze regeling zou van toepassing zijn op de werknemers in de privésector, want ze kan niet zonder meer toegepast worden op het personeel van de openbare instellingen.

8. De Wetgeving :

Tenslotte zouden al deze bepalingen moeten opgenomen worden in de wetgeving, betreffende de arbeidsovereenkomst van arbeiders en bedienden van 1900 en van 1922.

Op die manier zullen de onderscheiden en tegenstrijdige belangen van werkgever en van werknemer het best beveiligd zijn: waar tot op heden het lot der uitvindingen hoofdzakelijk bepaald wordt door de werkgever in de arbeidsovereenkomst, terwijl de werknemer zich noodgedwongen er moet naar schikken, zal de tussenkomst — op een imperatieve wijze — van de wetgever een vooruitgang betekenen die wellicht een zekere intensifiëring van uitvindingen tot gevolg kan hebben.

Maar daar anderzijds de problemen rond de uitvindingen van de werknemers benaderd moeten worden vanuit het *sociaal recht*, meer bepaald het arbeidsrecht, lijkt het ons logisch deze wetgeving onder te brengen daar waar ze het meest thuishoort, namelijk als *aanhangsel bij de wetgeving van 1900 en 1922*.

Vermits het hier juist om algemene beschouwingen gaat, die in deze wetten zouden moeten opgenomen worden, zou de verdere uitwerking ervan kunnen overgelaten worden aan de *paritaire comités* in de collectieve arbeidsovereenkomsten. Gelet op de diversiteit van de professionele toestanden is het onmogelijk om gans dit probleem op een perfecte en volledige wijze in de wetgeving op te lossen. De paritaire comités kunnen dan aanvullen datgene wat de wetgever niet behandeld heeft: het zullen aangelegenheden van ondergeschikt belang zijn — de kapitale punten werden in de wet vastgelegd — die nochtans volledigheidshalve niet onbesproken zullen mogen blijven (bv. de precieze vaststelling van de vergoedingen).

In ieder geval zou de wetgeving een dwingend karakter moeten hebben, afwijkingen in collectieve arbeidsovereenkomsten of individuele arbeidsovereenkomsten zullen moeten verboden worden.

H. BUCKINX

Dr. juris. — Lic. Soc. Recht

Bestuurssecretaris Ministerie van Verkeerswezen.

- » (1) P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 183.
 P. Durand, *Traité de droit du travail*, deel II, 1950, Parijs, Dalloz, blz. 144.
 (2) P. Roubier, *op. cit.*, blz. 159.
 (3) M. Papier-Jamouille, *De uitvindingen, gedaan door de bedienden, in Arbeidsblad*, 1963, blz. 1053.
 (4) Brussel 17 maart 1897, *Pas.*, 1897, deel III, blz. 151.
 (5) M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 105.
 (6) M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 1055.

- (1) P. Monteilh, *Le droit du travail dans ses rapports avec la propriété industrielle*, in *Les Annales de la propriété industrielle, artistique et littéraire*, 1955, blz. 138.
 (2) M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 1055.
 (3) A. Brun, *Inventionen de salariés*, in *Répertoire de Droit Social et du Travail*. Deel II, 1961, Parijs, Dalloz, blz. 79, n° 18.
 (4) P. Ribes, *Situation des salariés inventeurs, étude présentée par la Section de l'Adaptation à la Recherche Technique et de l'Information Economique*, 15 december 1965, blz. 103.
 (5) P. Roubier, *Les projets de lois relatifs aux inventions de salariés*, in *Droit Social*, 1959, blz. 342.
 (6) P. Ribes, *op. cit.*, blz. 90 en 91.
 (7) C. Englert, *L'invention faite par l'employé dans l'entreprise privée*, 1960, Bazel, Verlag für Recht und Gesellschaft, blz. 58.
 (8) A. Brun, *op. cit.*, blz. 79, n° 18.
 (9) C. Englert, *op. cit.*, blz. 31.
 (10) A. Brun, *op. cit.*, blz. 79, n° 20.
 (11) P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 206.
 C. Englert, *op. cit.*, blz. 72.
 (12) H. Tetzner, *Kommentar zum Patentgesetz und zum Gebrauchsmustergesetz*, 1951, Nurnberg, Dusseldorf, § 26, n° 26.
 (13) P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II 1954, Parijs, Sirey, blz. 208-209.
 C. Englert, *op. cit.*, blz. 61.
 (14) P. Roubier, *Les projets de lois relatifs aux inventions de salariés*, in *Droit Social*, 1959, blz. 342.
 In dezelfde zin:
 C. Englert, *op. cit.*, blz. 61.
 A. Brun, *op. cit.*, blz. 79, n° 19.
 J. Rosenoer, *Les inventions d'employés*, in *L'évolution du régime contractuel des dirigeants et cadres d'entreprise*, Faculté de droit de l'Université de Liège, 1967, Nijhoff, blz. 150-151.
 M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 1056.

- (1) E. Pouillet, *Traité théorique et pratique des brevets d'invention et de la contrefaçon*, 1899, Parijs, Marchal en Billard, blz. 209-210.
 (2) Amiens, 25 april 1856, *D.*, 57, 2, 91.
 (3) M.L. Remouchamps, *Conseil National du Travail*, C. 38, D. 64-2, blz. 27.
 (4) E. Picard et X. Olin, *Traité des brevets d'invention et de la contrefaçon industrielle*, 1866, Brussel, blz. 118-119.
 In dezelfde zin:
 E. Bert en G. Keravenant, *Droits respectifs de l'employeur et de l'employé en matière de brevet d'invention suivant la jurisprudence française, L'ingénieur-conseil* (Revue technique et juridique Les Droits Intellectuels), 1942, blz. 11 en 12.
 (5) Charleroi 13 augustus 1870, *Pas.*, 1871, II, 323.
 In dezelfde zin:
 Burgerlijke Rechtbank Lille, 28 mei 1897, *Ann.*, 1897, blz. 242.
 Brussel 17 mei 1871, *Pas.*, 1871, II, 322.
 Brussel 9 januari 1889, *Pas.*, 1889, II, 185. Het Hof eist dat de overeenkomst van lastgeving zou vastgelegd worden in een geschrift: de afstand van de uitvinding door de werknemer-uitvinder ten bate van de werkgever zou dus, volgens dit arrest, uitdrukkelijk, schriftelijk moeten bedongen worden, zoniet behoort de uitvinding aan de werknemer.
 Burgerlijke Rechtbank Namen, 28 juli 1924, *Ing. Cons.*, 1924, blz. 195.
 (6) M.L. Remouchamps, *op. cit.*, blz. 27.
 (7) M.L. Remouchamps, *op. cit.*, ibidem en in dezelfde zin is de opinie van M. Bozérian, aangehaald door E. Pouillet, *op. cit.*, blz. 212.
 (8) T. Braun en P. Struye, *Précis des brevets d'invention et de la contrefaçon industrielle*, 1935, Brussel, Bruylant, blz. 113.
 (9) Opinie van P. Pic aangehaald door M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 1059.
 (10) Hof van Beroep Brussel, 22 februari 1930, *Ing. Cons.*, 1930, blz. 43.
 (11) Burgerlijke Rechtbank Antwerpen, 9 juni 1927, *Ing. Cons.*, 1930, blz. 41.

Pas., 1871, II, 322 en *Pas.*, 1889, II, 185.

Ing. Cons., 1930, blz. 44.

(12) Burgerlijke Rechtbank Brussel, 15 juni 1939, *Ing. Cons.*, 1939, blz. 66.

(13) M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 1954.

(14) M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 1060.

De stilzwijgende afstand is wel eens « la bonne à tout faire du droit » geweest, volgens Roubier: « Mais ce n'est là qu'une confusion: un directeur technique, un chef de fabrication devront faire profiter leur entreprise de tous les perfectionnements de fabrications qui sont connus; mais il n'en résulte nullement qu'ils s'obligent à faire preuve d'activité inventive au service de leur maison et qu'ils consentent à l'abandon de leurs droits sur leurs inventions personnelles par l'effet d'une clause implicite... nous estimons que c'est seulement dans le cas où l'activité inventive fait formellement partie du contenu des obligations de l'employé, qu'il peut être question d'attribuer la propriété de ses inventions à l'employeur » - (P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, Parijs, Sirey, blz. 191-192).

(15) M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 1060.

P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 204 en 207.

R. Durand, *op. cit.*, blz. 746.

R. Moureaux en Ch. Weismann, *Manuel des brevets d'invention*, 1960, Parijs, Dalloz, blz. 9.

J.G. Renauld, *De l'exercice et de la jouissance des droits intellectuels appartenant à des employés ou fonctionnaires*, *Revue de droit international et de droit comparé*, 1950, blz. 117.

A. Brun, *op. cit.*, blz. 79, n° 17.

R. De Rijcke, *Over uitvindingen door bedienden gedaan*, *Rechtskundig Weekblad*, 1936-1937, blz. 563-564.

(16) Burgerlijke Rechtbank van Clermont-Ferrand, 29 maart 1924, *Ann.*, 1925, blz. 113.

In dezelfde zin eveneens:

Burgerlijke Rechtbank van Bergen, 9 mei 1931, *Ing. Cons.*, 1931, blz. 124.

Hof van Lyon, 19 mei 1887, *Ann.*, blz. 181; Burgerlijke Rechtbank Seine, 25 juni 1919, *Ann.*, 1920, blz. 151; Hof van Beroep Duinkerken, 11 december 1922, *Ing. Cons.*, 1925, blz. 45.

Burgerlijke Rechtbank Namen, 28 juli 1924, *Ing. Cons.*, 1924, blz. 195; Hof van Parijs, 2 februari 1938, *Ann.*, 1949, blz. 188;

Burgerlijke Rechtbank Brussel, 15 juni 1939, *Ing. Cons.*, 1939, blz. 66; Hof van Cassatie, 18 oktober 1948, *Ann.*, 1949, blz. 188.

(17) Burgerlijke Rechtbank Brussel, 15 juni 1939, *Ing. Cons.*, 1939, blz. 66.

(18) L. Remouchamps, *op. cit.*, blz. 23-24.

(19) « Attendu en effet qu'une telle solution (nl. toewijzing van de dienstuitvinding aan de werkgever) s'impose lorsque le contrat de travail prévoit que le salarié a été embauché en vue d'effectuer des recherches. Qu'elle doit également, en l'absence de clauses expressees du contrat de louage de services, être adoptée par l'application des principes généraux du droit... » - (Hof van Besançon, 25 maart 1958, *Ann.*, 1958, blz. 159-160.) Een uitdrukkelijke overeenkomst kan belangrijk zijn in die zin dat zij een hulpmiddel is voor de rechtbank om na te gaan aan de hand van de inhoud ervan of de betwiste uitvinding een dienstuitvinding is, of een uitvinding ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst (P. Roubier, *op. cit.*, blz. 190).

(20) Burgerlijke Rechtbank Bergen, 9 mei 1931, *Ing. Cons.*, 1931, blz. 124.

(21) M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 1062 en contra de Rechtbank van de Seine, 4 april 1955: « Lorsqu'un contrat de travail précise l'objet de l'activité de l'employeur et la spécialité de l'employé, il serait arbitraire d'étendre la mission d'inventer confiée à l'employé à un domaine plus vaste que celui défini au contrat. Il en est également dans le cas où l'employé a consenti à effectuer certains travaux qui allaient au-delà de ceux qu'il s'était engagé à faire. » *Ann.*, 1957, blz. 426.

(22) M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 1066.

(23) P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 195.

P. Durand, *op. cit.*, blz. 752.

A. Brun, *op. cit.*, blz. 78, n° 6.

G. Vander Haeghen, *Les inventions d'employés*, *Ing. Cons.*, 1930, blz. 199.

E. Picard en X. Olin, *op. cit.*, blz. 119 en 120, n° 24.

J.G. Renauld, *op. cit.*, blz. 117.

M. Papier-Jamouille, *op. cit.*, blz. 1066.

(24) Burgerlijke Rechtbank van de Seine, 19 mei 1962, *Ann.*, 1963, blz. 381.

(25) Hof van Besançon, 25 maart 1958, *Ann.*, 1958, blz. 159 en Hof van Parijs, 2 juli 1952, *Ann.*, 1955, blz. 65.

Niet alleen de rechtsleer en de rechtspraak, doch ook vele Franse C.A.O.'s houden voor dat vrije uitvindingen aan de werknemer toebehoren: « Lorsqu'un cadre fait, sans le concours de l'entreprise, une invention qui n'a trait ni aux activités, ni aux études et recherches de l'entreprise, cette invention lui appartient exclusivement. » Aldus de collectieve

ationale overeenkomst van de scheikundige nijverheden, betreffende de ingenieurs en de kaders, van 15 juni 1955.

(26) P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 189.

(27) A. Brun, *op. cit.*, blz. 78, n° 9.

In dezelfde zin: P. Durand, *op. cit.*, blz. 752.

Contra: R. Derijke, *op. cit.*, blz. 561-562.

(28) M. Papier-Jamoulle, *op. cit.*, blz. 1067.

(29) Burgerlijke Rechtbank Châteaubriant, 10 maart 1932, *Ann.*, 1949, blz. 194. Het Hof van Beroep van Rennes heeft op 11 juni 1934 dit vonnis bevestigd (*Ann.*, 1949, blz. 198).

In dezelfde zin:

Hof van Parijs, 16 mei 1956, *Ann.*, 1956, blz. 310.

Burgerlijke Rechtbank der Seine, 19 mei 1962, *Ann.*, 1963, blz. 381.

Burgerlijke Rechtbank der Seine, 10 mei 1898, *Ann.*, 1900, blz. 67;

Hof van Amiens, 14 december 1899, *Ann.*, 1901, blz. 365;

Hof van Parijs, 2 juli 1908, *Ann.*, 1908, blz. 346;

Hof van Lyon, 14 december 1944, *Ann.*, 1949, blz. 199;

Hof van Chambéry, 9 januari 1950, *Ann.*, 1950, blz. 33.

(30) Uitspraak van Capitaine, aangehaald door J. Borginon in *Les Nouvelles, Droits Intellectuels*, deel I: *De la contrefaçon*, 1936, blz. 404, n° 703.

(31) J. Borginon, *op. cit.*, ibidem.

G. Vander Haeghen, *Les inventions d'employés*, *Ing. Cons.*, 1930, blz. 197.

(32) A. Brun, *op. cit.*, blz. 78 en 79, n° 11.

P. Roubier, *Les projets de lois relatifs aux inventions de salariés*, *Droit Social*, 1959, Parijs, blz. 343.

M. Papier-Jamoulle, *op. cit.*, blz. 1069.

(33) A. Brun, *op. cit.*, blz. 79, n° 11.

(34) P. Roubier, *Les projets de lois relatifs aux inventions de salariés*, *Droit Social*, 1959, blz. 343.

(35) P. Durand, *op. cit.*, blz. 751.

P. Roubier: « Nous mettons en doute la possibilité d'une appréciation exacte, à dire d'experts, des parts de propriété qui devraient être fixées en pareil cas, car les contributions respectives des deux parties ne sont pas du même ordre et on ne peut additionner des choses entièrement différentes ». (*Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 199).

(36) P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 198.

P. Durand, *op. cit.*, blz. 751.

C. Englert, *op. cit.*, blz. 92.

(37) M. Papier-Jamoulle, *op. cit.*, blz. 1069. In dit verband kan er verwezen worden naar: Brussel 17 maart 1897, *Pas.*, 1897, III, 151: de rechtbank bepaalt dat de uitvinding in mede-eigendom toegewezen wordt aan twee personen die samengewerkt hebben om ze tot stand te brengen, terwijl er geen sprake kon zijn van het bestaan van een arbeidsovereenkomst tussen hen.

(38) E. Picard en X. Olin, *op. cit.*, blz. 118.

P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 195, en

Les projets de lois relatifs aux inventions de salariés, *Droit Social*, 1959, blz. 345.

P. Durand, *op. cit.*, blz. 751.

A. Brun, *op. cit.*, blz. 79, n° 15: « L'idée inventive qui est à la base de la découverte doit déterminer l'attribution de la propriété de brevet. »

(39) Hof van Parijs, 21 juli 1874, *Ann.*, 1877, blz. 284.

(40) Hof van Beroep, Luik, 16 februari 1931, *Ing. Cons.*, 1932, blz. 66.

(1) P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 208.

M. Papier-Jamoulle, *op. cit.*, blz. 1063.

(2) A. Brun, *op. cit.*, blz. 79, n° 22.

P. Roubier, *Les projets de lois relatifs aux inventions de salariés*, *Droit Social*, 1959, blz. 342.

(3) M. Papier-Jamoulle, *op. cit.*, blz. 1064.

De Burgerlijke Rechtbank van Bergen, die een geval moest beslechten van een persoon die met een toevallig onderzoek is belast, kent de eigendom van de uitvinding, die gedaan werd door de bediende, terecht toe aan de werkgever, doch spreekt niet over een bijzondere vergoeding, die zou moeten toegekend worden aan de uitvinder als hij een speciale opdracht van inventieve aard vervuld heeft, waarvoor hij normaal niet bezoldigd zou kunnen zijn. (Burgerlijke Rechtbank Bergen, 9 mei 1931, *Ing. Cons.*, 1931, 124).

(4) P. Durand, *op. cit.*, blz. 746.

P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 208.

(5) Hof van Parijs, 6 juli 1959, *Ann.*, 1960, blz. 51.

(6) P. Ribes, *op. cit.*, blz. 77.

A. Brun, *op. cit.*, blz. 79, n° 23.

(7) P. Roubier, *Les projets de lois relatifs aux inventions de salariés*, *Droit Social*, 1959, blz. 345.

(8) Hof van Beroep Luik, 16 februari 1931, *Ing. Cons.*, 1932, 66.

(9) P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 200-201.

(10) M. Papier-Jamoulle, *op. cit.*, blz. 1073.

(11) P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 200.

(12) M. Papier-Jamoulle, *op. cit.*, blz. 1074.

(13) P. Roubier, *Le droit de la propriété industrielle*, deel II, 1954, Parijs, Sirey, blz. 200.

(14) M. Papier-Jamoulle, *op. cit.*, blz. 1073.

(15) P. Roubier, *Les projets de lois relatifs aux inventions de salariés*, *Droit Social*, 1959, blz. 344.

M. Papier-Jamoulle, *op. cit.*, blz. 1071.

Burgerlijke Rechtbank van de Seine, 19 mei 1962, *Ann.*, 1963, blz. 381: « Attendu que le fait que l'idée inventive ait pris naissance dans l'esprit du salarié, à raison ou à l'occasion de son travail, ne le prive pas de l'entière propriété de l'invention, dès lors qu'il a pris l'initiative de la réaliser et n'a pas utilisé les moyens mis à sa disposition par son employeur; que les connaissances théoriques et pratiques, acquises par le salarié au cours de l'exécution normale de son travail, ne constituent pas non plus le concours direct de l'employeur, ... »

(16) P. Durand, *op. cit.*, blz. 749.

M. Papier-Jamoulle, *op. cit.*, blz. 1072.

(17) A. Brun, *op. cit.*, blz. 78, n° 9.

(18) E. Picard en X. Olin, *op. cit.*, blz. 117.

R. Moureaux en Ch. Weismann, *op. cit.*, blz. 10.

E. Pouillet, *op. cit.*, blz. 211.

(19) *Ing. Cons.*, 1932, blz. 66.

(1) N.A., C. 38, D. 64, 3 ev.

(2) J. Rosenoer, *op. cit.*, blz. 210.

(3) Belgische Nationale Vereniging voor de Bescherming van de Industriële Eigendom, Statuten, Lijst der leden, Jaarverslagen 1966 (jaargang 1965), Notulen van de vergaderingen van 1965-1966, Studies, Besluiten van Tokio van de A.I.P.P.I., Brussel, Bruylant, n° 65, blz. 65-66.

(1) Het weze herhaald dat de werknemer-uitvinder steeds beroep kan doen op het moreel recht, zelfs als hij de eigenaar niet is van de uitvinding.

(2) N.A., C. 38, D. 64 - 4.

(3) J. Rosenoer, *op. cit.*, blz. 206.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"

HET IN WERKING TREDEN VAN HET GERECHTELIJK WETBOEK

Plechtige Academische Zitting in het Gerechtsgebouw te Brussel in aanwezigheid van Z. M. de Koning

Op woensdag 25 november 1970 had te 15 uur in het Gerechtsgebouw, in aanwezigheid van Z.M. de Koning, een plechtige academische zitting plaats teneinde het definitief en volledig in werking treden van het Gerechtelijk Wetboek te gedenken.

Vanaf 1 november zijn inderdaad alle nieuwe procedure-regelen van toepassing en zijn de nieuwe rechtsmachten, die door het Wetboek werden voorzien, in werking getreden.

Zoals het door al de sprekers op deze heuglijke vergadering werd onderstreept, is deze gebeurtenis iets enigs in de geschiedenis van het recht in België. Het was dan ook tenvolle gerechtvaardigd dat deze aangelegenheid zou gevierd worden op het hoogste vlak en dat de academische zitting die plaats had, de betekenis ervan schrill in het licht zou stellen.

De wandelzaal van het gerechtsgebouw was omgetoverd in een prachtige vergaderzaal, omkranst met groene planten; honderden vergulde stoelen wachtten de talrijke genodigden; op een trede zouden de sprekers plaats nemen, terwijl Z.M. de Koning en een hele reeks Ministers de zetels innamen aan de voet van het gestoelte. Het was een enige bonte aanblik; de vele scharlaken toga's der hoge magistraten bij het Hof van Cassatie en bij de Hoven van Beroep, waarvan vele versierd met de hermelijnen banden; de purperen gewaden der leden van de Raad van State; de zwarte toga's van de leden der Rechtbanken en van de Balie, waartussen enkele uniformen van de leden van het Militair gerecht.

Zelden zal het gebeuren dat men een zo indrukwekkend gezelschap samen ziet.

Wanneer Z.M. de Koning zijn intrede deed in de zaal werd hij op warm applaus onthaald en dadelijk begonnen de spreekbeurten. De Heer Minister van Justitie, A. Vranckx, leidde de vergadering in met een zeer belangrijke rede waarin de betekenis van het nieuw Gerechtelijk Wetboek voor de tegenwoordige tijd wordt ontleed en waarin hulde werd gebracht en dank gezegd aan allen die zich hebben ingespannen om dit uitzonderlijk groot werk te doen slagen. Na de Heer Minister van Justitie sprak de Heer J. Bayot, Eerste-Voorzitter van het Hof van Cassatie, die ook de nadruk legde op de uitzonderlijke betekenis van

het Gerechtelijk Wetboek en die vooral de rol beklemtoonde die de magistratuur te vervullen heeft voor het verwezenlijken van de grond-ideeën die in het Gerechtelijk Wetboek zijn neergelegd.

De Heer Procureur-Generaal bij het Hof van Cassatie, W.J. Ganshof van der Meersch, sprak op zijn beurt over de invloed die de nieuwe instellingen en de nieuwe procedureregelen zouden hebben in deze tijd en hij wijst op het groot belang van de taak die door de nieuwe wetgeving aan het Openbaar Ministerie is toebedeeld.

Eindelijk kwam nog aan het woord de Deken der Nationale Orde van Advocaten, Mr. Achille De Gryse, die aantoonde wat de Balie van het Gerechtelijk Wetboek verwachtte, waarbij hij wees op de betekenis van de oprichting van de Nationale Orde der Advocaten.

Uiteindelijk heeft het Z.M. de Koning behaagd het woord te nemen en in een merkwaardige synthese gaf het Staatshoofd te kennen hoe trots ons land is op zijn rechtsbedeling, doch hoe noodzakelijk het was nieuwe normen in te voeren die deze rechtsbedeling zouden harmoniëren met de werkelijkheid van deze dag.

Deze rede werd stormachtig toegejuicht.

Al de spreekbeurten die plaats hadden werden gehouden in de beide landstalen en het was duidelijk dat al de sprekers het er met angstvalligheid hadden op aangelegd de beide delen van hun rede die respectievelijk in het nederlands en in het frans werden uitgesproken, in een volstrekt evenwicht te houden.

Het was een hoogstaande vergadering die niet licht zal vergeten worden door hen die het voorrecht hadden er te kunnen aanwezig zijn.

Dat Z.M. de Koning wel zijn belangstelling voor de rechtsbedeling in ons land heeft willen doen blijken door zelf het woord te nemen op deze vergadering en er een belangrijke rede uit te spreken, heeft heel de Belgische rechtswereld te Zijnen opzichte tot grote dankbaarheid gestemd.

Wij delen hieronder de teksten mede van de redevoeringen die werden uitgesproken op deze heuglijke vergadering.

R. V.

Rede van de Heer A. VRANCKX, Minister van Justitie

Sire,

Deze plechtige vergadering, in aanwezigheid van Z.M. de Koning, heeft tot doel de nadruk te leggen op een belangrijk feit in het gehele gerechtelijke leven, en aan al degenen die de uitwerking en de inwerkingstelling van het Gerechtelijk Wetboek hebben bewerkstelligd, blijk te geven van de dankbaarheid die zij ten eerste verdienen.

De Minister van Justitie kan, beter dan wie ook, de omvang meten van de verrichte arbeid, van de gedane inspanningen en de medewerking beoordelen die geleid heeft tot het uitwerken en het toepasselijk maken van dat geheel

van bepalingen dat voortaan het handvest zal uitmaken van de rechterlijke macht, van haar werkingen, van de organen waaruit zij is samengesteld.

Tot op dit ogenblik hebben wij geleefd onder de gelding van een verspreide wetgeving, overgeërfd van soms lang voorbijge generaties, voortgekomen uit een verouderde levenswijze, verbeterd en aangepast in de loop van de jaren, doch eveneens buitengewoon complex geworden.

Het was nodig dat men onze regels van bevoegdheid, rechtspleging, organisatie van hoven en rechtbanken, durfde herwerken en zich daarbij vrijmaken van al wat niet meer overeenstemde met onze maatschappelijke en

economische situatie, zodat ons gerecht werd aangepast aan zijn vooraanstaande rol in een maatschappij van de 20e eeuw.

Een groot werk is vaak de vrucht van de gedachte van één man, die erin slaagt zich de veelvuldige facetten van de gedachte van anderen eigen te maken, op harmonieuze wijze gekozen en op oordeelkundige wijze onder woorden gebracht.

Op 17 oktober 1958, stelde Z.M. de Koning, op voordracht van de toenmalige Minister van Justitie, de heer Harmel, het Commissariaat voor de Gerechtelijke Hervorming in en benoemde de heer Stafhouder Ch. Van Reepinghen tot Koninklijke Commissaris, en de heer Krings, substituit-Procureur generaal bij het Hof van Beroep te Brussel, tot adjunct-Koninklijke Commissaris.

Het niet aflatende werk, de compilatie van wat geschreven was over ons gerechtelijk recht, het onderzoek van de buitenlandse wetgeving, de informatie ingewonnen in al de milieus en meer in het bijzonder bij de professoren in het recht en bij de rechtspractici, de magistraten, advocaten, griffiers, gerechtsdeurwaarders, leidden ertoe, binnen een verwonderlijk korte tijd, dat de toenmalige Minister van Justitie, de heer P. Vermeylen, na een lang en nauwgezet onderzoek door de Raad van State, op 10 december 1963, samen met een volledig historisch en analytisch rapport van de Koninklijke Commissaris, een ontwerp van wet kon neerleggen waarbij de gehele stof van het gerechtelijk recht opnieuw werd ondergebracht in een evenwichtig geheel, uitgaande van een redelijk progressistisch standpunt, met een nieuwe en grondig bestudeerde indeling van de vredegerichten, dit alles gepaard met tal van noodzakelijke opheffingen en wijzigingen, zodat het Gerechtelijk Wetboek een volledig instrument werd dat op zichzelf kon bestaan.

Toen begon de arbeid van het Parlement dat, onder het ministerschap van de heren Vermeylen en Wigny, bepaalde wijzigingen aan het oorspronkelijk ontwerp aanbracht zonder daarbij evenwel aan de substantie, de opzet of de grondprincipes te raken.

De Commissies voor de Justitie van de Kamer en de Senaat kwamen herhaaldelijk bijeen en brachten in gezamenlijke vergaderingen eenheid in hun standpunten. Zij konden rekenen op de medewerking van de ervaren juristen waaruit zij zijn samengesteld, en hadden het voordeel te zien dat hun werkzaamheden op bewonderenswaardige wijze werden gecondenseerd in de omstandige verslagen van de heren Hermans, Volksvertegenwoordiger, en De Baeck, Senator, welke rapporten een zekere en onmisbare bron uitmaken voor de interpretatie van de teksten die op 29 juni 1967 werden goedgekeurd en als wet van 10 oktober 1967 werden afgekondigd.

Midden in de parlementaire werkzaamheid was evenwel een tragische gebeurtenis gevallen. De Koninklijke Commissaris Van Reepinghen werd getroffen door een kwaal die hem neervelde in de volle kracht van zijn leven en in volkomen meesterschap van de stof die hij zowel in haar geheel als in haar kleinste bijzonderheden beheerste.

Aan zijn zijde stond gelukkig de heer Krings, zijn medewerker van het eerste uur, die van bij het begin, het uitgestrekte gebied van het gerechtelijk recht met hem had ontgonnen, alle studievergaderingen had bijgewoond, en had deelgenomen aan alle voorbereidende onderzoeken en aan de vergaderingen van de Raad van State.

Alleen nam hij de aflossing op zich, met een volmaakte kennis van de gedachte van de meester van het werk en van de reeds afgelegde weg en gesteund door zijn aanzienlijke ervaring van de gerechtelijke realiteit, aanvaardde hij de zware taak om de arbeid tot een goed einde te brengen.

Het is moeilijk om de waarde te bepalen van de medewerking van de heer Krings, Advocaat-Generaal bij het Hof van Cassatie, die het Z.M. de Koning behaagde nadien tot Koninklijk Commissaris te benoemen. Die medewerking is onschatbaar geweest.

Zijn uitgebreide intelligentie en juridische kennis, zijn ervaring als magistraat, waren alleen reeds voldoende geweest om hem die taak toe te vertrouwen.

Door zijn onvermoeibare arbeid, gepaard aan een geest van verzoening en tevens van vasthoudendheid aan de principes, steeds toegankelijk en sereen, en met een humor die hem nooit ontbrak, slaagde hij erin alle problemen op te lossen. Zijn talent om kontakten te leggen, om groepen van specialisten samen te brengen, zijn steeds heldere uiteenzettingen, deden alle hinderpalen vervallen.

In de talrijke ogenblikken van dringende noodzakelijkheid, stond hij steeds op de bres, schrijvend, discussiërend, verklarend en niet aarzelend om zich in heel het land zelf ter plaatse te begeven ten einde zich persoonlijk reken-schap te geven van de op te lossen problemen en aldus de konkrete gegevens te verzamelen.

Zo werd de afwerking mogelijk van het belangrijke en voorzeker kiese werk dat nog te vervullen was: het in toepassing brengen van dit nieuwe handvest van de gerechtelijke macht. Het parlement had volkomen begrepen dat die inwerkingstelling een voldoende termijn vergde. Het was niet mogelijk zonder meer van één stelsel naar een ander over te gaan, want de nieuwe procedures moesten met de nodige omzichtigheid worden in de plaats gesteld van de oude en de nieuwe gerechten moesten op behoorlijke wijze worden gehuisvest, terwijl in de nieuwe ambten in de rechterlijke orde moest worden voorzien, en nieuwe werkwijzen, rijpelijk overwogen, het voorwerp moesten zijn van een aangepaste reglementering. Talrijke koninklijke toepassingsbesluiten waren onontbeerlijk en de wet had daarin overigens uitdrukkelijk voorzien.

De termijn van drie jaren die aan de uitvoerende macht was gelaten werd druk gebruikt om het hele nieuwe apparaat op te stellen. Voorzichtig en overeenkomstig een vastgestelde spreiding, werden koninklijke besluiten gepubliceerd, waarbij sommige gedeelten van het nieuwe Gerechtelijk Wetboek achtereenvolgens in werking werden gesteld. Dit was een kiese arbeid waarbij een nauwgezette aandacht was vereist, zodat de nieuwe bepalingen zonder moeilijkheden noch tegenspraak konden bestaan samen met het geheel van andere oude bepalingen die verder bleven gelden. Terzelfdertijd volgden de uitvoeringsbesluiten waarbij de regels werden gesteld die de wetgever aan de zorg van de uitvoerende macht had overgelaten.

Op 30 oktober te 18 uur werd mij het grootste gedeelte van de laatste dienstreglementen van de rechtbanken voorgelegd, om aan de koninklijke handtekening te worden onderworpen, terwijl de verhuishagens in het gehele land in de nieuw ingerichte of reeds bestaande gebouwen, de laatste meubelen aflaadde, waardoor het aan de magistraten van de nieuwe gerechten mogelijk werd op 2 november zitting te houden, en de griffies van gerechten de procesakten konden ontvangen en hun werking aanvangen.

Aldus werd de datum in acht genomen die het Parlement had gesteld voor de inwerkingtreding van alle bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek, met name van de 1.675 artikelen, van het bijvoegsel met betrekking tot de gebiedsgrenzen en de vestiging van Hoven en Rechtbanken, van de 6 à 700 opheffingsbepalingen, de 185 artikelen waarbij allerlei wetten werden gewijzigd om ze aan te passen en, tenslotte, van de overgangsbepalingen.

Het gehele apparaat was toen opgesteld.

De heer Koninklijke Commissaris is in zijn taak geholpen geworden door de administratie der betrokken ministeriële departementen en meer bijzonder door de Administratie van de Algemene Diensten en de Administratie der Wetgeving bij het Ministerie van Justitie. Zonder de voortdurende, toegewijde en verstandige medewerking van deze administraties, aan dewelke ik mijn zeer bijzondere erkentelijkheid wens uit te spreken, en vooral aan de directeurs-generaal Givron en de Granges de Surgères, zou het onmogelijk geweest zijn het in werking stellen van het Wetboek te verwezenlijken.

Deze beide administraties werden hard op de proef gesteld om de Koninklijke Commissaris bij te staan in zijn taak, namelijk voor het scheppen van de onontbeerlijke onderbouw van de nieuwe rechtsmachten — die te kampen had met allerhande problemen —, voor het verwezenlijken van het aantal der kaders en de indeling van de medewerkers van het gerecht, voor het uitwerken van de ongeveer 30 besluiten voor het geleidelijk in werking stellen en de ongeveer 40 uitvoeringsbesluiten, waaraan nog dient toegevoegd de 86 besluiten van dienstregeling van elke rechtsmacht, alsook de verschillende achtereenvolgende wetsontwerpen bestemd om het Wetboek te vervolledigen of om zijn bepalingen te verbeteren. Deze administraties hebben de talrijke vragen die gesteld werden dienen te beantwoorden en dienen op te lossen, zowel op het parlementair vlak als op dat van de praktijk, naargelang de gedeelten, hoofdstukken of bepalingen van de Codex van toepassing werden.

Deze medewerking heeft de heer Koninklijke Commissaris even breed en begripvol ondervonden vanwege de ministeriële kabinetten en de andere belanghebbende departementen, namelijk deze van Tewerkstelling en Arbeid en van Financien.

Professoren, magistraten, advocaten, griffiers, gerechtsdeurwaarders zijn voortdurend met hem in contact geweest; hun hulp en steun, zelfs hun bezwaren en opmerkingen, hebben hem toegelaten heel de werkelijkheid van dichtbij te benaderen en tot een harmonieus geheel te komen.

Onze dank gaat naar allen, en vooral naar hen die weten dat hun persoonlijke bijdrage herhaaldelijk bepalend is geweest.

* * *

Ik meen niet dat het hier de plaats is om lang uit te wijden over de grond zelf van het Gerechtelijk Wetboek.

Wanneer men teruggaat tot het verslag opgesteld door de heer Koninklijke Commissaris Van Reepinghen, dat als inleiding diende tot het wetsontwerp, leest men erin dat « sedert meerdere jaren de vertegenwoordigers van de Natie zich in de beide Kamers de echo gemaakt hebben van de eenparige wensen van de openbare mening ten voordele van een eenvoudiger, vlugger en minder kostelijke rechtsbedeling ».

Dit waren trouwens de beschouwingen van het verslag aan Z.M. de Koning, die de instelling van het Koninklijk Commissariaat voor de hervorming van de rechtspleging rechtvaardigden.

Eenvoudiger, vlugger en minder kostelijke rechtsbedeling, dit waren de doelstellingen die bereikt moesten worden, opdat de gerechtelijke macht haar verheven rol zou kunnen vervullen in een maatschappij in volle verandering, waar het rythme der zaken zich versneld heeft en waar de rechtsonderhorige er naar hunkert zijn recht zo snel mogelijk en met het minst mogelijk formalisme erkend te zien.

Het weze voldoende, in herinnering te brengen dat door het uniformiseren van de regelen en de termijnen der

rechtspleging, de rechtsonderhorige zich niet meer zal bevinden vóór een doolhof; dat deze procedure op brede wijze vereenvoudigd werd en dat haar vormen tot het minimum herleid werden, telkens dit mogelijk was, door het instellen van de gerechtsbrief, verzonden door de post, de verklaringen ter griffie en de verwittigingen uitgaande van de griffier.

Dat de instelling van de griffier der rollen de zaken verhaast, door het mogelijk te maken volledige zittingen te houden zonder risico van uitstellen.

Dat de arrondissementsrechtbank de opwerpingen van onbevoegdheid verhindert, die voor gevolg hadden de pleiters te ontmoedigen die zich tot een onbevoegde rechtbank hadden gewend.

Dat de beslagrechter van dichtbij de gang der uitvoeringsprocedure nagaat en spoedig alle betwistingen kan regelen.

Dat de rol die toegekend werd aan de advocaat in de loop van de rechtspleging, in zijn handen de volledige verantwoordelijkheid concentreert van het proces voor zijn cliënt.

Dat de stichting van de Nationale Orde der Advocaten de solidariteit der Balies versterkt in het belang van de justiciabelen.

Dat de schepping van Arbeidshoven en -rechtbanken, die alle betwistingen in sociale aangelegenheden centraliseren, bestemd is een geregelde en vruchtbare toepassing te verzekeren van de belangrijke sociale wetgeving waarvan het behoorde dat ze in haar geheel aan een gespecialiseerde magistratuur zou toevertrouwd worden.

* * *

De taak is nochtans niet ten einde.

Het behoort de rechtsleer, de rechtbanken en de administraties, aan het werk zijn vol rendement te verzekeren door een nauwgezette interpretatie, een correcte toepassing en een adequate uitvoering.

Het ligt in de normale gang der dingen dat zekere zwakke punten, van gering belang, zouden te voorschijn komen in de loop van de eerste maanden of van de eerste jaren der ervaring.

Wanneer zulks noodzakelijk zou blijken, zullen de correcties en verbeteringen bijtijds worden aangebracht.

Dit schrikt mij niet af omdat de geleidelijke toepassing gedurende de drie voorbije jaren slechts enkele zeer bijzondere wijzigingen noodzakelijk gemaakt heeft.

Wat vooral van belang is bestaat erin dat het Gerechtelijk Wetboek zijn geest zou behouden en dat men erover zou waken dat de samenhang van zijn bepalingen niet zou worden gedwarsboord. Het zou aan het Parlement en aan de Administratie behoren er een bijzondere aandacht aan te wijden en ik ben overtuigd dat de Koninklijke Commissaris niet zal nalaten te verwittigen wanneer schade zou te vrezen zijn.

* * *

Het Gerechtelijk Wetboek opent een nieuw tijdperk door zijn gerechtelijke indeling en zijn rechtspleging aangepast aan onze tijd.

Wanneer de hervorming van de strafprocedure zal verwezenlijkt zijn, dank zij het aan gang zijnde werk van de heer Koninklijke Commissaris Bekaert, zal ons land begiftigd zijn met een volledig en doeltreffend instrument om de rechtsbedeling te verzekeren volgens de meest moderne normen die tevens de grootste eerbied aan de dag leggen voor de rechten van de mens.

Rede van de Heer J. BAYOT, Eerste-Voorzitter van het Hof van Cassatie

Sire,
Heren Ministers,
Geachte Collega's,
Heren Advocaten,
Dames en Heren,

Wij zijn heden de getuigen van een der belangrijkste en fundamenteelste hervormingen in de organisatie van de Hoven en Rechtbanken van ons land, in hun bevoegdheid en in de rechtspleging waaraan zij onderworpen zijn.

Ons oud gerechtsapparaat is aldus op weg naar zijn aanpassing aan de vereisten en middelen van het moderne leven. De installatie van de sociale gerechten onder meer, vormt op deze weg een kapitale mijlpaal.

Ik breng heden, in deze plechtige momenten die wij beleven, de verzekering dat de magistratuur zich met een open en constructieve geest ervoor zal inzetten dat deze hervorming zo doeltreffend en vlot mogelijk verloopt en spoedig alle gunstige uitwerkselen heeft die wij met recht en reden van haar mogen verwachten.

Een gewezen Franse minister van justitie, die de magistraten niet speciaal in zijn hart droeg — zij betaalden hem trouwens met gelijke munt — schreef eens, dat nooit enige vooruitgang van de gerechtelijke instellingen werd bereikt op het initiatief of zelfs met de instemming van de gerechtelijke corporatie, en aan deze verbazende verklaring voegde hij zelfs toe, dat de magistraten, onverschillig voor ebbe en vloed van de wetten, meer opgewekte goedwilligheid laat blijken bij het mislukken van een hervorming dan bij het afkondigen daarvan.

De totstandbrenging van het Gerechtelijk Wetboek, waarvan alle bepalingen thans van kracht zijn en waartoe een van onze collega's zijn uitstekende en efficiënte medewerking verleende, levert nu kennelijk het bewijs ervan dat het verwijt dat eens aan onze Franse ambtgenoten werd toegestuurd, in ieder geval in ons land niet kan gelden voor de gerechtelijke macht die het bijzonder ter harte neemt te leven op het ritme van de tijd die onze tijd is.

Eén van de wezenlijke vereisten voor de onafhankelijkheid van de magistraat, en voor de vrije en volmaakte vervulling van de hoge zending die op hem rust, is niet afgekeerd te blijven van de gigantische wisselingen van dit tijdvak, de ogen niet te sluiten voor het daglicht en de oren niet toe te stoppen voor de geluiden der wereld. De heden verwezenlijkte hervorming geeft ons het recht te zeggen dat ook wij, magistraten, op een essentieel gebied van het huidige leven, van het sociale niet verwijderd zijn gebleven, in deze XXste eeuw, die de krachtigst levende eeuw van alle is, vermits zij de eeuw is waarin wij leven, de eeuw van de diepgaande omwentelingen die wij bijwonen.

Zeker, om trouw te zijn aan het ideaal van een taak waaraan wij ons met hart en ziel hebben gegeven, hadden wij, tot het voortbestaan van een deugdelijke en gezonde rechtsbedeling, ons moeten afstemmen op de reële tijd en onze geest moeten openstellen voor nieuwe en stoutere opvattingen. Niet zonder enige fierheid, bij voorbeeld, las ik dan ook kortelings in een rechtskundig tijdschrift, dat het Hof van cassatie, dat zo ontoegankelijk lijkt en in onze rechterlijke organisatie zo ver van de justitiabele afstaat, — met de vrederechter die met hem nauw in contact is — het meest sociale gerecht in ons land was.

Maar de economische en sociale verschuivingen in het huidige privaatrecht vergden radikalere maatregelen, een snellere en sterker uitgesproken evolutie.

De wetgever had de plicht op te treden. Dit heeft hij

omzichtig en tevens stoutmoedig gedaan. Laten wij ons dus verheugen met een hervorming die ons bij een boeiende onderneming betreft en ons in staat stelt tot het wel-slagen ervan bij te dragen.

Zoals een groot Frans magistraat onlangs in een bewonderenswaardige openingsrede beklemtoonde, is voor de Staat een nieuwe zending ontstaan: hij moet aan de werknemers de waarborg geven dat zij bij ziekte, arbeids-ongeschiktheid, ouderdom, werkloosheid gevrijwaard worden door de gemeenschap waarvoor allen arbeiden, en ze niet langer als schrikbeelden behoeven te zien.

Een enorme organisatie is opgebouwd: de maatschappelijke zekerheid. Haar bestaan, haar werking, de veelvuldige wetten die eraan verbonden zijn en dagelijks nog aangroeien, hebben ingrijpende hervormingen noodzakelijk gemaakt. Deze hebben geleid tot de oprichting van de arbeidsgerechten en tot een belangrijke verandering in onze rechterlijke organisatie.

Deze laatste weken werden deze installaties klaarge-maakt om te functioneren en hadden de benoemingen van zeer talrijke magistraten plaats.

Met uw goedvinden zal ik een paar woorden tot hen richten. Zekeren onder U, Mijne Heren, behoorden reeds tot de magistratuur; anderen — en ze zijn zeer talrijk — treden voor het eerst van hun loopbaan in de rechterlijke macht.

Sommigen zijn dikwijls geneigd om het burgerlijk recht te beschouwen als een bij uitstek edel recht, waarbij de andere rechtstakken, heel kunstmatig beoordeeld naar een soort hiërarchie der waarden, slechts recht van de tweede rang blijken te zijn. Deze opvatting behoeft het gezegd te worden, houdt geen steek. Zij is, bovendien, wat het sociaal recht aangaat, volkomen verkeerd vermits de toepassing van dit recht de grondige kennis van de algemene principes van het burgerlijk recht vergt.

Bovendien — en dit beklemtoont het buitengewoon belang van de U opgedragen taak — is de sociale draag-wijde van uw vonnissen vaak enorm. Wanneer een Hof uitspreekt over een kiese vraag, gerezen door de vereffening van een erfenis of het verwerpen van een eis tot echtscheiding, is de genomen beslissing slechts voor zeer weinig personen van gewicht. Denkt U, dat dit nog het geval zal zijn, wanneer U zult moeten bepalen welk stelsel van toepassing zal zijn op een of andere categorie van maatschappelijk verzekerden?

Al onze nieuwe collega's moeten zich dus doordringen van het essentieel karakter van hun taak en van de on-voorziene werkingen welke van hun beslissingen uitgaan.

Is het nodig te zeggen aan degenen die nu de eer hebben tot de rechterlijke macht toe te treden, dat zij, hierop, bijzonder trots moeten zijn? Zij zullen de nobelste taak uitoefenen die er bestaat... zoals het past, zullen zij dit doen, onder overweging dat zij een waarlijk heilig ambt vervullen. Dit zal hun veel opofferingen kosten, maar het zal voor hen tevens de bron van een zeer zuivere voldoening zijn.

Moge een oud magistraat, die bijna vijftig jaar fungeert, hun een raad geven: dat zij, hun leven lang, hun jeugd behouden, dat zij blijven geloven in de grootheid van de taak die zij te verrichten hebben, dat zij geestdriftig blijven. Laten deze nieuwe magistraten ook bedenken, dat er geen kleine processen, geen onbelangrijke zaken zijn. Dat zij « die zaak zonder belang » zien met een totaal nieuwe blik, alsof zij voor hen, de eerste zaak is, die hun voorge-legd is.

De « kleine zaak », mogen zij dit steeds in de geest hou-den, is ongetwijfeld voor hen wier geschil zij berech-

ten, een gebeurtenis waarover de justiablen gans hun leven zullen spreken.

Mogen zij zich ook altijd voor de geest houden dat, onder de kille juridische constructie die een procedure hun droogweg voorstelt, zij de intens levende waarheid moeten terugvinden die hun de weg zal wijzen naar een rechtspraak vol menselijk begrip.

Aan hen die ambten verlaten welke zij bij ons bekleeden om de kaders van de nieuwe rechtscolleges te vormen, zeg ik, eenvoudig, hun taak voort te zetten met de geest die ons bezielt: met de matigheid, de onafhankelijkheid, de objectiviteit en de geest van diepe verdraagzaamheid die onafscheidbaar zijn van onze ambtsuitoefening.

Dat zij ten slotte hun nieuwe collega's voorhouden hoe gebiedend noodzakelijk een snelle rechtsbedeling is. Dit vormt een der volstrekt onontbeerlijke en wezenlijke waarborgen van een goede rechtspraak. Justice différée... justice reniée... zegt een spreuk.

Deze waarheid geldt voor alle geschillen die ons worden voorgelegd. Zij moet ons in alle rechtscolleges, tot bestendige en krachtige inspanningen verplichten. In het Hof van cassatie zijn wij er, met reden, dunkt me, fier op dat, niettegenstaande de belemmeringen welke de werking van het gerecht op ons niveau ondergaat door de termijnen en formaliteiten, voorgeschreven door de wetbepalingen die de cassatieprocedure regelen, wij erin slagen de ons voorgelegde voorzieningen binnen het jaar te berechten.

Het zou onbegrijpelijk zijn, meent U niet, dat het dynamisme van jonge magistraten, die wetbepalingen toepassend welke uiteraard met het oog op een snelle rechtsbedeling werden aangenomen, het niet voor elkaar zouden brengen op sociaal gebied, waar spoed, meer dan in welk ander domein ook geboden is, het tempo te volgen dat het Hof van cassatie, gevormd door hen die nog de oudste magistraten van ons land zijn, zich heeft opgelegd.

Zorg er ook voor, waarde collega's, dat het recht dat U zult spreken, voor iedereen verstaanbaar is, dat uw beslissingen, vrij van nutteloos formalisme, helder en makkelijk begrijpbaar zijn door hen voor wie ze zijn getroffen.

Geachte Collega's,

Een zware verantwoordelijkheid rust op U: ervoor te zorgen dat de zopas in het leven geroepen gerechten harmonieus een geheel gaan vormen met die welke in het verleden de eer, de grootheid en het aanzien van de justitie in ons land gemaakt hebben en welke haar verdiend hebben doen eerbiedigen.

Het welslagen van het buitengewoon belangrijk werk waaraan U zich zult wijden, hangt af van uw arbeid, van uw nauwgezetheid, van de vurigheid waarmee U het zult verdedigen en van uw bereidheid en uw begrip voor degenen die U om gerechtigheid zullen komen verzoeken.

Schrijft Louis Armand niet: « L'honnête homme d'aujourd'hui, c'est quelqu'un qui cherche à comprendre les autres » ?

Rede van de Heer W. J. GANSHOF VAN DER MEERSCH Procureur-generaal bij het Hof van Cassatie

Sire,
Heren Ministers,
Heren Leden van de Balie,
Geachte Collega's,
Dames en Heren,

De wereld is, heden meer dan ooit, aan het veranderen. Dagelijks zijn wij de getuigen van wetenschappelijke ontdekkingen en technische vooruitgang die de verhoudingen tussen de mensen wijzigen.

Deze wijzigingen vergen nieuwe regels, en geen regel kan bestaan zonder sanctie. Er kan dus geen maatschappij zijn zonder rechter. Op de rechterlijke macht rust het, de regel te interpreteren, recht te spreken en geschillen te beslechten, in een moeilijk streven naar verzoening van het algemeen belang met dat van de particulier.

Het sociaal leven gaat, na een al te lange slaap, sneller evolueren. Het heeft zijn stempel gedrukt op de wet en op de reglementering die de passende tenuitvoerlegging ervan mogelijk zal maken. Beide zijn aanzienlijk uitgebouwd.

Zo komt het dat de rechterlijke macht heden een recht moet toepassen waarvan de aangroei kan afgemeten worden aan de omvang van de wetboeken. Niet alleen is de taak van de rechter aldus zwaarder geworden, maar ook de natuur van het recht heeft zich gewijzigd.

Enerzijds voorziet het hoe langer hoe vaker in het optreden van de openbare macht, met overeenkomstige inkrimping van de wilsautonomie; van de andere kant laat het zich gaandeweg ruimer leiden door de maatschappelijke solidariteit.

Dit materiële recht is gevat in het raam van de bevoegdheids- en procedurewetten. Uiteraard en door zijn ontwikkeling heeft het noodzakelijk ook een sterke terugslag op de rechterlijke organisatie.

Er moest krachtig en met helder inzicht gearbeid worden om de middelen en mechanismen waarover de rechterlijke macht beschikt aan de vereisten van het nieuwe recht aan te passen.

Wij zijn hier samengekomen om deze gebeurtenis op het hoogste niveau te vieren en de betekenis ervan duidelijk te maken.

Het is een oneindig kies werk diepgaande wijzigingen aan te brengen in de procedureregels, die de waarborg van de justitiabelen vormen, en in de bevoegdheidsregels, die doorgaans ten nauwste met de rechterlijke organisatie verstrengeld zijn.

De regering is zo stoutmoedig en scherpzinnig geweest een beroep te doen op een koninklijk commissaris om dit grote werk, de voorbereiding van de nieuwe wetgeving, te verrichten. Daartoe is haar keuze gevallen op Stafhouder Van Reepingen die meer dan wie ook de aangewezen persoon was door zijn juridische verbeeldingskracht, zijn rechtskennis en zijn ervaring in gerechtelijke aangelegenheden. Een aanzienlijke taak werd vervuld, eerst door hem, en daarna door de heer Krings, advocaat-generaal bij het Hof van cassatie. Men kan niet genoeg beklemtonen hoeveel kennis, intelligentie en toewijding er nodig waren om deze moeilijke onderneming, een uniek voorbeeld van een algemene hervorming op een zo ruim gebied van het recht, tot een goed einde te brengen.

De nieuwe wet heeft de bevoegdheid van de gerechten, die kennis zullen moeten nemen van de geschillen welke op geheel het sociaal recht en het arbeidsrecht betrekking hebben, grondig gewijzigd door invoering van een geheel nieuw stelsel. In de plaats van de talrijke en diverse administratieve en gerechtelijke rechtscolleges, die naarmate

van de ontwikkeling van de sociale wetgeving zonder een overzichtelijk opzet waren opgericht, is getreden een stelsel waarvan een grote eenheid de leidraad is geweest, en waarbij tevens het gerecht nader tot de justitiabelen is gebracht, met versnelling en vereenvoudiging van de rechtspleging en verlening aan alle rechtssubjecten van de waarborgen die met de uitoefening van de rechterlijke macht gepaard moeten gaan.

Het Gerechtelijk Wetboek heeft het her en der verspreide contentieux van het sociaal recht, dat totnogtoe grotendeels bij commissies van allerlei samenstelling en statuut berustte, ééngemaakt. Het heeft met dit contentieux één enkel gerecht met gerechtelijk karakter belast. Het heeft de arbeidsrechtbank en het arbeidshof opgericht. Deze instanties, die bevoegdheid hebben om, op de misdrijven met penaal karakter na, voortaan kennis te nemen van alle geschillen die gemeenlijk worden samengevat onder de benaming « sociaal recht » en « arbeidsrecht », zijn aan het werk gegaan op 1 november 1970. Deze gebeurtenis is een mijlpaal in de geschiedenis van de rechtsbedeling.

De oprichting van deze autonome arbeidsgerechten is het resultaat van een rationele hervorming van het sociaal procesrecht. « De hervorming komt », zoals advocaat-generaal Herman Lenaerts, Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent, het onlangs schreef, « ongetwijfeld in ruime mate tegemoet aan de rechtmatige verlangens van degenen die bij de geschillenregeling van het sociaal recht betrokken zijn ».

Bij elke arbeidsrechtbank en elk arbeidshof wordt door de wet een auditoraat opgericht. Hun bevoegdheid strekt zich uit tot alle sociale zaken.

Deze magistraten genieten onder het toezicht en de leiding van de procureur-generaal bij het hof van beroep, de volle bevoegdheden van het openbaar ministerie, zowel in de vervulling van hun opdracht met civielrechtelijk karakter, als in de uitoefening van de publieke vordering in zaken van sociaal strafrecht. Zij nemen dus, bij wege van vorderingen en adviezen, hun functies waar op de terechtzitting van de arbeidsgerechten in zaken waarvan kennis gegeven kan worden, in zaken waarvan zij het aangewezen achten kennis te nemen en in die waarvan het rechtscollege amtsshalve de kennisgeving gelast. De arbeidsauditeur heeft het recht in hoger beroep te komen van de beslissingen, gevelde door de arbeidsrechtbanken. Ook in strafzaken verleent de wet hem een belangrijke bevoegdheid : hij kan de onderzoeksrechter in eerste aanleg vorderen voor alle inbreuken op het sociaal strafrecht ; hij heeft ook bevoegdheid om bevelen tot huiszoeking, inbeslagneming en aanhouding te vorderen, en, meer in het algemeen, om in de raadkamer zitting te nemen ter regeling van de rechtspleging op het stuk van preventieve hechtenis ; behoudens de overtredingen van het sociaal recht die samenlopen met gemeenrechtelijke misdrijven of daarmee samenhangen, heeft hij zitting als openbaar ministerie vóór de correctionele rechtbank die van de overtredingen van het sociaal recht kennis neemt.

Maar het Gerechtelijk Wetboek kent aan het openbaar ministerie bij de arbeidsgerechten ook een eigen en originele vorderingsmacht toe, wegens de eigen aard van de geschillen in sociale zaken : een specifieke zending aan de arbeidsauditeur toevertrouwd wordt uitdrukkelijk in de wet opgenomen : in alle betwistingen die behoren tot de bevoegdheid van de arbeidsgerechten, kan het openbaar ministerie bij de arbeidsgerechten van de bevoegde minister of van de bevoegde openbare instellingen of diensten de nodige bestuurlijke inlichtingen vorderen. Daartoe kan het om medewerking verzoeken van de ambtenaren die door de bestuurlijke overheid belast zijn met het toezicht op de toepassing van de wettelijke ver-

ordeningsbepalingen die bedoeld zijn in de artikelen 578 tot 583 van het Gerechtelijk Wetboek.

De wetgever heeft hier het voorbeeld van de Raad van State voor ogen gehad, die, om zijn opdracht te vervullen, op een auditoraat kan steunen dat het voorafgaand onderzoek leidt, alvorens het aan het rechtsprekend college voor te leggen en advies uit te brengen.

Het Gerechtelijk Wetboek brengt ook in de bevoegdheid van de burgerlijke instanties belangrijke wijzigingen aan.

De instelling van de *arrondissementsrechtbank*, die over elk bevoegdheidsgeschil uitspraak doet, en tegen de beslissingen waarvan de wet alleen voorziening vóór het Hof van Cassatie openstelt, vult het nieuwe stelsel voortreffelijk aan. Deze rechtbank, die een geschil behandelt, eenvoudig op vermelding in het zittingsblad en toezending van het dossier, moet de uitweg zijn uit aanslepende en al te vaak zinloze bevoegdheidsconflicten.

Eén enkel rechter tenslotte, de *beslagrechter*, is in ieder arrondissement bevoegd om over bewarende maatregelen en middelen tot tenuitvoerlegging uitspraak te doen.

Sedert lang was deze wens uitgesproken. Nauwelijks een paar dagen geleden stond te lezen onder de pen van een kroniekschrijver in een krantenbericht over de openingszitting van het Hof van Cassatie van een groot buurland, waarvan het processtelsel met het onze verwant is, dat heel wat moeilijkheden zouden opgelost worden door het optreden van één enkel magistraat die zou belast zijn met de geschillen ter zake van executie met inbegrip van die over beslagen.

Deze wijzigingen in de wetgeving, die dank zij het beroep op de Koninklijke Commissaris thans hun eindpunt bereikt hebben en die grote buitenlandse juristen met klem vragen, mogen wij vandaag begroeten, in het raam van een ingrijpende hervorming, als een geslaagde werkelijkheid.

Morgen zullen wij het nieuwe stelsel vanzelfsprekend vinden. Maar toch was er jarenlange arbeid nodig om dit wenselijk resultaat te bereiken. En in afwachting, hoeveel ontmoedigde procesvoerders, hoeveel teleurgestelde verzuchtingen, hoeveel schade ook en wanhoop in de benarde realiteiten van het bestaan, waarvoor langs gebrekkige rechtsplegingen een oplossing werd gezocht.

En niettemin, tot wie kan de mens zich wenden in alle moeilijkheden van het maatschappelijk leven, tenzij tot de justitie ?

Een wetgeving, waarvoor geen direct politiek belang aanwezig is, komt niet dan met moeite tot stand. Dit verbazende gebrek aan interesse en de daaruit voortvloeiende traagheid in het zoeken van nochtans volstrekt noodzakelijke oplossingen, gaan meestal ten koste van de werking der instellingen.

Ons Wetboek van burgerlijke rechtsvordering dagtekent van 1806. Zeker werd de rechtspleging in sommige opzichten vereenvoudigd in 1936, maar over het geheel droeg zij nog sterk de stempel van het napoleontisch tijdvak.

Hier ook brengt het Gerechtelijk Wetboek grondige hervormingen, die een snellere en beter toegankelijke rechtsbedeling mogelijk zullen maken : vereenvoudiging in het inleiden van de zaken ; mogelijkheid een vonnis te bekomen dat contradictoir is jegens een partij die niet is verschenen of niet heeft geconcludeerd ; schriftelijke behandeling door neerlegging van het dossier ; instelling van de griffier van de rollen, waardoor het mogelijk is op vaste dag en tijd te pleiten ; en, bovenal, de grote hervorming die bestaat in de eenheid van rechtspleging vóór alle instanties.

Ten aanzien van de rechterlijke organisatie, tenslotte, werd insgelijks een heilzame hervorming ingevoerd: in de plaats van een arsenaal van verspreide wetsbepalingen, waarvan verscheidene nog uit de periode der Franse omwenteling stamden, heeft de wetgever één wetboek, één geheel van regels gesteld die voortaan, alleen, de stof regeren. Pas enkele weken geleden, zegde een hoog magistraat, klagende over de stagnatie van de rechterlijke organisatie en de verouderde ingewikkeldheid van de rechtspleging in zijn land: « L'homme d'aujourd'hui et plus encore celui de demain, recherche la clarté, la logique, la simplicité et l'efficacité. Il ne supporte plus la contrainte des formules et la tyrannie des routines ». En, zinspelende op de veelal verstarde routines waarvan de plechtstatigheid sedert lang niet meer het teken van een waarborg van degelijke rechtsbedeling voor de procesvoerder is, sprak hij melancholisch over « het juk dat even drukkend is voor de magistraat als voor de justitiabele ».

Het openbaar ministerie en de rechter verheugen zich van ganser harte om de verbeteringen welke de wet in de vervulling van hun moeilijke zending heeft aangebracht.

De wetgever heeft in de nieuwe wet het gerechtelijk karakter van de functies van het openbaar ministerie en zijn onafhankelijkheid beklemtoond. Om elke verwarring te voorkomen, heeft hij artikel 1 opgeheven van titel VIII van het decreet van 16/24 augustus 1790, dat wij geërfd hadden uit de Franse wetgeving in een troebele tijd en waarin het openbaar ministerie « agent van de uitvoerende macht bij de rechtbanken » werd genoemd. Hij heeft geen enkele bepaling van gelijke strekking in de plaats van deze dubbelzinnige regel gesteld die niet beantwoordt aan het fundamenteel karakter van de instelling.

Ik zou tot besluit de woorden willen aanhalen van die zeer grote advocaat, Stafhouder Van Reepghingen, Koninklijk Commissaris voor de Gerechtelijke Hervorming, die in het prachtige hoofdstuk dat hij in zijn verslag aan de zending van het openbaar ministerie heeft gewijd, schrijft: « Niemand zal in twijfel trekken dat in ons land de 'bewonderenswaardige instelling van het openbaar ministerie', zoals (...) eerste voorzitter de Gerlache zegde, noodzakelijk verbonden is met de rechtsbedeling ». Waarna hij de opmerking aanhaalt die honderd jaar later de Heer Hayoit de Termicourt, toen procureur-generaal bij het Hof van beroep te Brussel maakte, nl. dat « de wetgever meer en meer tracht zijn voogdijschap uit te breiden en er zelfs nieuwe gebieden voor open te stellen ».

Een gunstige evolutie van de sociale opvattingen heeft de solidariteit onder de mensen doen groeien en verhoudingen gewijzigd die eertijds, zonderling genoeg, alleen de vrijwaring van de particuliere belangen op het oog hadden. Deze ontwikkeling van de wetgeving heeft noodzakelijk een aanhoudende uitbreiding van de zending van het openbaar ministerie met zich gebracht.

Heden, nu de wet het openbaar ministerie ook bij de rechtbank van koophandel instelt, en nu het zijn ambt niet alleen uitoefent op de zitting van de arbeidsgerechten maar het tevens in alle sociale zaken beschikt over onderzoeksbevoegdheden en een vorderingsbevoegdheid ten opzichte van het bestuur, is het nog nauwer betrokken bij de vooruitgang welke de wetgever tot zending heeft te bewerkstelligen.

Het openbaar ministerie, als vaste hoeder van de collectieve belangen, zal er voor waken de nieuwe opdracht welke de wet het toevertrouwt tot volledige voldoening van de behoeften van het maatschappelijk streven te vervullen.

Rede van Mr. A. DE GRYSSE

Deken van de Nationale Orde van Advocaten

Sire,
Mijnheer de Minister van Justitie,
Mijnheer de Voorzitter van de Senaat,
Heren Ministers,
Hooggeachte Heren Magistraten,
Geachte Confrères,

In mijn hoedanigheid van Deken van de Belgische Orde van Advocaten verheugt het mij het woord te voeren — niet om te herhalen wat hier reeds op uitmuntende wijze werd gezegd — maar om deze gerechtelijke hervorming te begroeten in de optiek van de advokatuur.

Het reuzenwerk dat werd verricht heeft ongetwijfeld stof opgejaagd dat zich in bepaalde hoeken had opgehoopt en heeft ook de advocaten bevrijd van veel ingewikkelde en ondoeltreffende procedures. Er zijn weliswaar nieuwe « formulieren » bijgekomen en sommigen hebben gevreesd dat zij de griffies zouden overrompelen. Zij zijn echter bedoeld om meer doeltreffende arbeid mogelijk te maken en in een vlugger tempo de zaken af te handelen. Het instrument dat ons ter beschikking wordt gesteld zal dus uitmuntende diensten bewijzen aan alle rechtssubjecten, indien wij het maar weten te hanteren — en dat hangt in grote mate van ieder van ons af. De korte ondervinding die velen van ons hebben opgedaan in de laatste maanden wijst uit dat overal waar de advocaten zich daartoe hebben ingezet en hebben medegewerkt om een snellere distributie van de zaken te bevorderen, de resultaten positief zijn geweest.

In zoverre wij de regelen van de procedure niet gebruiken om moedwillig hindernissen en friese ruiters op te bouwen, maar om doeltreffend de gang van de Justitie bevorderen, het rechtmatig belang van de partijen te beveiligen, zullen wij onze eigen belangen dienen. De rechtspractici hebben met genoeg het tot stand komen begroet van zeer veel, nuttige hervormingen in het rechtswezen: de opsomming ervan zou slechts een tijdrovende weergave zijn van de inhoudstafel van het Gerechtelijk Wetboek zelf, maar dat — na een zó lange periode « wishfull thinking » — wij er b.v. toe gekomen zijn thans — en eindelijk! — over een doeltreffende wetgeving te beschikken in materie van executie (bewaarend beslag op roerend en onroerend goed, procedure van gedwongen ten uitvoerlegging, functie van de beslagrechter, enz.) kan ons slechts verheugen. « Il faut que la justice soit prompte. Souvent l'injustice n'est pas dans le jugement, elle est dans les délais » zei Montesquieu in het « discours à la rentrée du Parlement de Bordeaux 1725 ».

Het zou vermetel zijn te denken dat dit werk geen de minste kritiek duldt: en zij die dit nieuw gebouw bewonen zullen vandaag of morgen bij het rondkuieren vaststellen dat een venster moeilijk sluit of een hoekraam verkeerd geplaatst is — en tocht verwekt — maar aan een architect die een dergelijk complex concipieerde, tekende en uitvoerde maakt men het verwijt niet, niet aan alle details te hebben gedacht.

De advokatuur begroet dan ook met de magistratuur het tot stand komen van het nieuw Gerechtelijk Wetboek omdat het eenheid bracht in wat verbrokkeld was — coördinatie in wat versnipperd lag — maar vooral omdat in de plannen van de bouwmeester nieuwe lijnen liggen die eenvoudig zijn en aangepast aan de groene graszoden die de gecompliceerde 19e eeuwse hovingen hebben vervangen.

* * *

Er is een andere reden waarom ik mij als Deken van de Nationale Orde verheug om de hervormingen tot stand gebracht door het Nieuw Gerechtelijk Wetboek: deze welke verband houden met de Balie.

Vooraleer te worden geroepen tot de hoge functies van Koninklijke Commissaris had Stafhouder Van Reepinghen er reeds herhaaldelijk op gewezen dat niet alleen de procedureregelen dringend dienden te worden hervormd, maar dat het ook was aangewezen de Balie te «revaloriseren». Het mag worden onderstreept dat zijn eerste interventie dateert van 1935 op het congres van de Federatie der Belgische Advokaten.

De balie is van publiek recht: haar instelling is één der grondvesten van de Justitie. Al de principes van haar organisatie en haar werking zijn van essentieel belang: zó komt zijn geschreven gedachte tot uiting in zijn verslag over de gerechtelijke hervorming.

De innovaties zijn belangrijk:

- Iedere Balie heeft voortaan haar Raad van de O.de.
- De instelling van tuchtprocedure in graad van hoger beroep beantwoordt aan de wens van de Balie.
- Het monopolium van het recht te pleiten wordt aan de advokaten voorbehouden behoudens de uitzonderingen bij de wet bepaald, en het Gerechtelijk Wetboek specificeert dat de advocaat als gevolmachtigde van de partij verschijnt zonder dat hij enige volmacht moet laten blijken behalve indien de wet een bijzondere lastgeving eist.

Zich inspirerend van de «gelukkige realisaties van het Nederlands recht» brengt het Gerechtelijk Wetboek de Nationale Orde van advokaten tot stand.

Indien de tegenwoordige samenstelling van de Algemene Raad weliswaar aan de vroeger-bestaande Conferentie der Stafhouders doet denken (welke zeer grote verdiensten had) is het verschil nochtans opvallend vermits het Gerechtelijk Wetboek van een broze vergadering die geen doeltreffende macht bezat: een permanente institutie heeft gemaakt welke een onbetwistbare wettelijke autoriteit bezit, wier beslissingen en reglementen — in de perken van haar bevoegdheid — en zonder inbreuk te maken op de rechten van de Raden der Orde, bindend zullen zijn voor al de advokaten van het Rijk, met dien verstande dat de Raden van de Orde over de toepassing ervan zullen waken.

Ongetwijfeld werden de wensen van de Balie niet alle verwezenlijkt en op een ogenblik waarop alle zelfstandige arbeiders zich voorrechten zien toebedeeld, dank zij de reglementering van de toegangsvoorwaarden tot het beroep, kunnen wij van onze kant niet verzaken aan bepaalde normale aspiraties, o.m. de afschaffing van alle beperkingen van het monopolium van het recht te pleiten en het integraal recht om consultaties te geven.

Zó het waar is dat de instellingen slechts de waarde hebben van de mensen die ze beoefenen, dan moeten de advokaten begrijpen dat de kaders waarmede het Gerechtelijk Wetboek hun Orde heeft begiftigd niet gemaakt zijn voor ijdele discussies en palabers, maar dat de gemeenschap van hen verwacht dat ze zich meer en meer bewust worden van de verheven rol die zij te vervullen hebben in de sociale en economische evolutie van de maatschappij. Er mag geen kloof bestaan tussen het moderne leven en de Justitie. De hernieuwing van onze werkmethodes en de vereenvoudiging van de regelen moeten hieraan dringend verhelpen.

Laten wij niet steeds oplopen met onze privileges maar wezen wij bewust dat de wereld waarin wij leven van ieder van ons — werklieden, industriëlen en vrije beroepen — waar wij ook mogen geplaatst zijn, een efficiënte dienst verwacht aan de gemeenschap. Indien wij ons van die taak behoorlijk kwijten, zonder veel gepraat maar met bevoegdheid en diligentie, dan zal onze Orde het land nuttig hebben gediend. Dit is mijn wens.

Rede van Z. M. KONING BOUDEWIJN

Mevrouwen, Mijne Heren,

Het nieuw gerechtelijk wetboek is ongetwijfeld de belangrijkste hervorming die op dit gebied in ons nationaal leven sinds achttienhonderd dertig heeft plaatsgegrepen. Het illustreert op merkwaardige wijze wat er kan bereikt worden door het samenbundelen van inspanningen, op éénzelfde doel gericht.

In dit opzicht verdient het als voorbeeld te worden gesteld aan allen die bewust zijn van de noodzakelijkheid de voorwaarden voor het leven in onze gemeenschap te veranderen.

Het verheugt mij, met aandrang te mogen wijzen op de harmonieuze samenwerking der drie grondwettelijke machten die het mogelijk maakte dit groot werk tot een goed einde te brengen.

Het initiatief ging uit van de uitvoerende macht. De rechterlijke macht heeft, zonder enig voorbehoud, haar ervaring en haar klare hervormingswil te harer beschikking gesteld. De Kamers tenslotte hebben aan de voorstellen hun definitieve vorm gegeven, na besprekingen waarvan de grondigheid en het realisme mogen onderstreept worden.

De hervorming die wij vandaag vierden, is een nieuwe vooruitgang op de eeuwenoude weg die van België een land heeft gemaakt waar de wet heerst, en wiens inwoners wilden dat onafhankelijke Gerechtshoven de voornaamste waarborgen waren voor hun rechten en hun vrijheden.

Ons land is trots op zijn rechtsbedeling. Het is evenwel onmisbaar gebleken de werkwijze der Gerechtshoven en der Rechtbanken te moderniseren, de rechter en de rechts-onderhorige nader tot elkaar te brengen, de rechtsdialog te vergemakkelijken. Het was bovendien aangewezen de structuren en de rechtsplegingen, over de burgerlijke orde heen, op de gebieden van de economie en de arbeid te harmoniseren.

Het gerechtelijk wetboek beantwoordt aan deze verwachtingen.

Welverdiende lof en dankbetuigingen werden gericht tot personaliteiten die elk in hun amtsgebied hebben bijgedragen tot het welslagen van deze grote onderneming. Ik sluit mij graag hierbij aan.

Maar, Mevrouwen, Mijne Heren, indien U heden hier verenigd zijt is het niet zodanig naar aanleiding van het einde van een werk, maar veeleer om het werkelijk begin

ervan in te luiden. U allen en de hele rechterlijke orde die U hier vertegenwoordigt, staat in de toekomst de taak te wachten, de resultaten van deze hervorming in feiten om te zetten en van de nieuwe tekst een werkelijkheid te maken.

Zoëven werd met reden de nadruk gelegd op het feit dat de rechterlijke organisatie evenals de andere grote instellingen waarop de Staat gegrondvest is, weldra — in feite is het reeds gebeurd — voor het probleem staat van een sociale verandering die veel vlugger plaatsgrijpt dan het ooit in onze geschiedenis is gebeurd.

Deze verandering raakt zowel de levensvoorwaarden als de mentaliteit.

Onder de vele gevolgen hiervan wil ik slechts enkele voorbeelden aanhalen. Wij zien nieuwe vormen van economische bedrijvigheid ontstaan. In de arbeid zowel als in de vrijetijdsbesteding komen spontaan nieuwe sociale relaties tot stand. Allerlei uitwisselingen gebeuren meer dan ooit op internationale schaal. Terzelfdertijd echter kent een gedeelte van onze jeugd, en niet altijd de minst edelmoe-dige, diepe beroeringen. Tenslotte komen in een vlugge evolutie van de zeden, noodzakelijke mutaties en tekenen van onrust en onevenwichtigheid tot uiting.

Dit alles maakt de rol van de rechterlijke macht belangrijker, en haar verantwoordelijkheid groter.

Hoe langer hoe meer moet ze aandachtig de evolutie van de feiten gadeslaan om in dit opzicht geschikte en orderlijke regelingen te bevorderen. Hoe langer hoe meer moet ze bij de toepassing der normen scheppend en matigend optreden.

Het komt er op aan voor de rechter, deze synthese te verwezenlijken niet alleen in de individuele gevallen die hem worden voorgelegd, maar ook mettertijd, in het geheel van zijn actie.

Van zijn beslissingen evenals van de rechtspraak die er uit voortvloeit zal het niet alleen afhangen of onze medeburgers morgen, al dan niet, de indruk behouden over een goede rechtsbedeling te beschikken, maar ook grotendeels of onze samenleving sterk of zwak zal zijn.

Het is dan ook de taak van de rechterlijke orde en van elk van haar leden, voor de wet en in geweten, aan de eisen van onze tijd te beantwoorden.

Ik nodig U uit, Mevrouwen, Mijne Heren, deze zware taak op U te willen nemen.

BOEKBESPREKING

Les nouvelles Conventions de la Haye: leur application par les juges nationaux. Recueil des décisions et bibliographie. — Den Haag, 1970; 116 p. (rechtstreekse bestelling binnen Nederland is mogelijk door storting van fl. 10,28 op giro nr. 792990 t.n.v. het T.M.C. ASSER Instituut; prijs buiten Nederland \$ 4).

Dit boekje is op verzoek van het Bureau Permanent van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht samengesteld door het Interuniversitair Instituut voor Internationaal Recht T.M.C. ASSER, en tot stand gekomen onder redactie van Mej. Dr. M. Sumampouw, aldaar werkzaam.

Het eerste en meest omvangrijke deel geeft de rechtspraak uit een aantal landen (Nederland, België, Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland, Italië, zelfs enkele uitspraken uit Noorwegen en Madagascar en twee internationale arbitrages) die betrekking heeft op de Haagse Verdragen op het gebied van het internationaal privaatrecht, die sedert de tweede wereldoorlog gesloten zijn. Ook opgenomen zijn rechterlijke uitspraken die een van deze verdragen analogisch toepassen op een situatie die er niet door bestreken wordt, die een nog niet in werking getreden verdrag bij anticipatie toepassen, of die een verdrag ten onrechte buiten toepassing laten. Vooral de Nederlandse rechtspraak is goed vertegenwoordigd, mede dank zij de verwerking van een aantal ongepubliceerde uitspraken.

De indeling van het eerste deel is « vergelijkend » opgezet: alle rechtspraak die op eenzelfde verdrag betrekking heeft staat bij elkaar, en is meestal nog onderwerpsgewijs in hoofdstukken en paragrafen onderverdeeld. Zo wordt de rechtspraak omtrent het Verdrag van 1956, inzake de wet toepasselijk op onderhoudsverplichtingen jegens kinderen, verdeeld in vier hoofdstukken; het 2de hoofdstuk betreft de werkingssfeer van de door het verdrag als toepasselijk aangewezen wet, en de 4e paragraaf daarvan behandelt het bekende probleem van art. 1708 Bürgerlich Gesetz Buch. Volgens dit artikel moet de rechter de hoogte van het alimentatiebedrag vaststellen zonder rekening te houden met de draagkracht van de onderhoudsplichtige natuurlijke vader. In genoemde par. 4 kan men vinden hoe Oostenrijkse, Nederlandse, Franse en Zwitserse rechters — Duits recht toepassend krachtens het verdrag — op

dit probleem reageren.

De rechterlijke uitspraken worden verkort, steeds in het Frans weergegeven, en zonder commentaar. De indeling, en de koppen van de hoofdstukken en paragrafen impliceren echter een zekere beoordeling van de uitspraken, b.v. par. 1. 1. c.: *Aucune mention concernant l'applicabilité de la Convention. Application des règles de conflit nationales différentes de celle de la Convention.* Aldus kan men in één oogopslag zien waar een verdrag wordt toegepast en uitgelegd op een wijze die afwijkt van de tekst van het verdrag of van de meest gebruikelijke interpretatie.

Het tweede deel bevat een uitgebreide biographie van boeken, tijdschriftartikelen, documenten e.d., geplijst naar Zittingen van de Haagse Conferentie en naar afzonderlijke verdragen.

Het boek besluit met een overzicht van de stand van de ondertekeningen en ratificaties der verdragen per 1 september 1970, een lijst van vindplaatsen in ons Tractatenblad en de United Nations Treaty Series, en een register op de verwerkte rechtspraak.

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen Weekend in de Ardennen

De geestdrift waarmee Mr. Jan Lenaerts dit jaar als kapitein het roer van de Vlaamse Conferentie bedient, is zó groot dat ze hem, naast het met zwier aandoen van de traditionele pleisterplaatsen, ook tot merkwaardige nieuwe exploraties inspireert.

Zo kon het gebeuren dat op 21 november een dertigtal confraters-en-echtgenoten een voor deze gelegenheid bijzonder zonnige weg insloegen, bezield met gastronomische, sportieve of gewoonweg gezellige bedoelingen. Hadden heuvels en dalen sinds enkele weken hun duizend kleuren afgelegd, het land had zijn eigen schoonheid bewaard: helder water over leesteen, hoeven, in het dal verloren, diep in de bochten van de rivier schepen in de zon.

Te Bouillon ontmoetten de reizigers elkaar dan ook in allerbeste stemming rond truite au bleu en rinse wijntjes. Van dit laatste heerlijk vocht werd voorlopig met mate genoten, want, het sportjaar indachtig, had de Voorzitter het in een onbewaakt ogenblik tot zijn noeste plicht gerekend een heuse bergwandeling op het programma te plaatsen.

Dat de lucht zo pittig was, de jachthoorn in de verte klonk, een konijnitje door de dalen hupte, ontsnapte helaas aan de aandacht van enkelen, wier voornaamste bekommernis erin bestond op de berg, en er ook weer af te raken... De geschiedenis heeft bewezen dat sportieve capaciteiten zich vaak in omgekeerd evenredige zin tot juridische lenigheid en acrobatiën verhouden...

Het gastronomisch avondmaal te Paliseul schakelde sportieven en minder sportieven weer gelijk in het loven van de heerlijke spijzen, met geur en kleur uit nabije bossen en rivieren. Aan het privé-initiatief werd het overgelaten deze culinaire successen op zo geraffineerd mogelijke wijze te baden in Château Grand Mayne, Saint-Amour, Champagne of Cassevert. De terugtocht naar de legerstede te Bouillon, bij de echtelieden Cherami-Bonvin, nam voor velen ettelijke uren in beslag. Ach ja..., les chers amis, et le bon vin...

Zondagmorgen voorzag het programma heel stoer een bezoek aan het kasteel te Bouillon. Hoewel niet elk hoofd weer even fris uit de Semois verrees, werd het een uiterst vrolijke gebeurtenis, tot vreugde van de toegewijde gids, die wellicht tot dan toe ongekende facetten en mogelijkheden van zijn historisch bouwwerk ontdekte. Een receptie, in prachtig Nederlands toegelicht door de Prefect van het Atheneum van Bouillon, kon enkel de uitstekende stemming nog luister bijzetten.

Het officieel gedeelte van het Ardeense bezoek werd hiermee besloten.

Maar afscheid nemen van elkaar bleek totaal onmogelijk: het lieflijke land bood zoveel aantrekkelijke pleisterplaatsen, en de atmosfeer was zozeer op pleisteren afgestemd...

Derhalve blies de jachthoorn verzamelen te Herbeumont, waar in de witte hostellerie tussen het donkere groen dan maar een gastronomisch middagmaal werd aangericht. De geur van nobel wild schoof door het oude huis, zon over roze porselein.

Deze tocht kon tenslotte aan Scy niet voorbij. In het landhuis bij het lestenen kerkje heette Oud-Voorzitter J. Mertens de Wilmars met vreugdevolle gastvrijheid de Vlaamse Conferentie welkom, en werden de roemers van vriendschap en genegenheid geheven.

Toen we afscheid namen dreven er zilveren sterren op de vijvers.

M. C.

MEDEDELINGEN

Bericht

Door de omvang van de spreekbeurten op de plechtige academische zitting ter gelegenheid van het in werking treden van het Gerechtelijk Wetboek, zijn wij verplicht de rubriek « Rechtspraak » naar het volgend nummer te verschuiven.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht, jg. 1970 - nr. 5.

A. Klein, Ook in Nederland een gekozen burgemeester? — W. Van Assche, Het gewijzigd artikel 108 van de Grondwet. — H. Coremans, Over de Staatsinrichting van

de Duitse Bondsrepubliek. — J. Suetens, De afdeling Wetgeving van de Raad van State en de Grondwet (art. 94). — M.V. Polak, Wettelijke maatregelen tegen luchtverontreiniging. — F. Morissens, Statuut van het Rijkspersoneel - Personeel van de Coöperatie met de ontwikkelingslanden. — F. Beirnaert, Gemeentewezen. — Rechtspraak. — Boekbesprekingen.

Tijdschrift voor Gemeenterecht, jg. 1970 - oktober.

Wezen en problematiek van het personeelsbeleid in het lokale bestuur (vervolg). — Aansprakelijkheid der gemeenten. — Brandweer. — Financiën (gemeente). — Intercommunalen. — Openbare Onderstand. — Openbaar onderwijs. — Pensioen (gemeente). — Personeel (gemeente). — Vreemdelingenpolitie. — Wegen.

Intercommunale, jg. 1970 - nr. 3.

Ten geleide. — Edas-Interdender. — Luchtbezoedeling. — Enorme vooruitgang inzake veilig gas. — Reis door de gaswereld. — Actie van Intermixt. — Het Belgische uitrustingsprogramma met kerncentrales. — Verklaring van de heer Flamme omtrent de W.I.G.W.'s. — Wat er gebeurt en wordt gezegd. — Van hier en daar. — Overzicht van tijdschriften.

Oriëntatie, jg. 1970 - nr. 6.

A. Trine, ten geleide. — R. Marquegnies, Tewerkstelling van werknemers van vreemde nationaliteit. — M. Henrard, Maatschappelijk zekerheidsrecht en militaire dienstplicht. — R. De Mey, Worden de arbeidsvoorwaarden gehumaniseerd? — Rechtspraak. — Uit het « Staatsblad ». — Boekbespreking. — Allerlei.

Nederlands Juristenblad, jg. 1970 - nr. 40.

Prof. mr. J.C.M. Leyten, Moeten olifanten verpakt worden? — Opmerkingen en mededelingen. — Mr. O. Moorman - van Kappen, Disciplinair recht voor de leden van de « schrijvende » magistratuur. — Prof. mr. J. M. Polak, Huwelijksstoelagen en discriminatie. — Dr. J.A.T.J.M. Duynstee, Hoger beroep waar en door welk O.M.?

Journal des Tribunaux, jg. 1970 - nr. 4720.

Jacques-E. Remacle et Georges A. Dal, Les intermédiaires commerciaux et la T.V.A. — Commentaires législatifs. — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

Revue pratique du Notariat belge, jg. 1970 - nr. 2572.

Code judiciaire. — Saisie-exécution immobilière. — Législation. — Revue de la jurisprudence belge. — Revue de la jurisprudence étrangère. — Bibliographie. — Notariat. — Renseignements divers.

Revue de l'Administration et du Droit administratif de la Belgique, jg. 1970 - nr. 11.

Stéphanie Gehlen, A propos de procédure administrative: l'Enquête publique en Angleterre. — Bibliographie. — Commission d'assistance publique. — Droit constitutionnel. — Eaux. — Enseignement primaire. — Enseignement supérieur. — Etat civil. — Expropriation pour cause d'utilité publique. — Fonctionnaires provinciaux et communaux. — Impositions provinciales. — Eaux. — Urbanisme.

Revue du Droit intellectuel - L'Ingénieur-conseil, jg. 1970 - nr. 4 - 6.

A. Vida, Les contrats de licence en droit hongrois. — F. Gaspar, Comparaison du statut des conseils en propriété industrielle dans neuf pays. — Législation française. — Divers. — Bibliographie.

Revue française de Science politique, jg. 1970 - nr. 5.

François Bourricaud, Le modèle polyarchique et les conditions de sa survie. — Marie-France Toinet, Le président Nixon et sa majorité: une stratégie sudiste. — Vers un renouvellement du socialisme et du radicalisme? — Cours et travaux inédits de science politique.